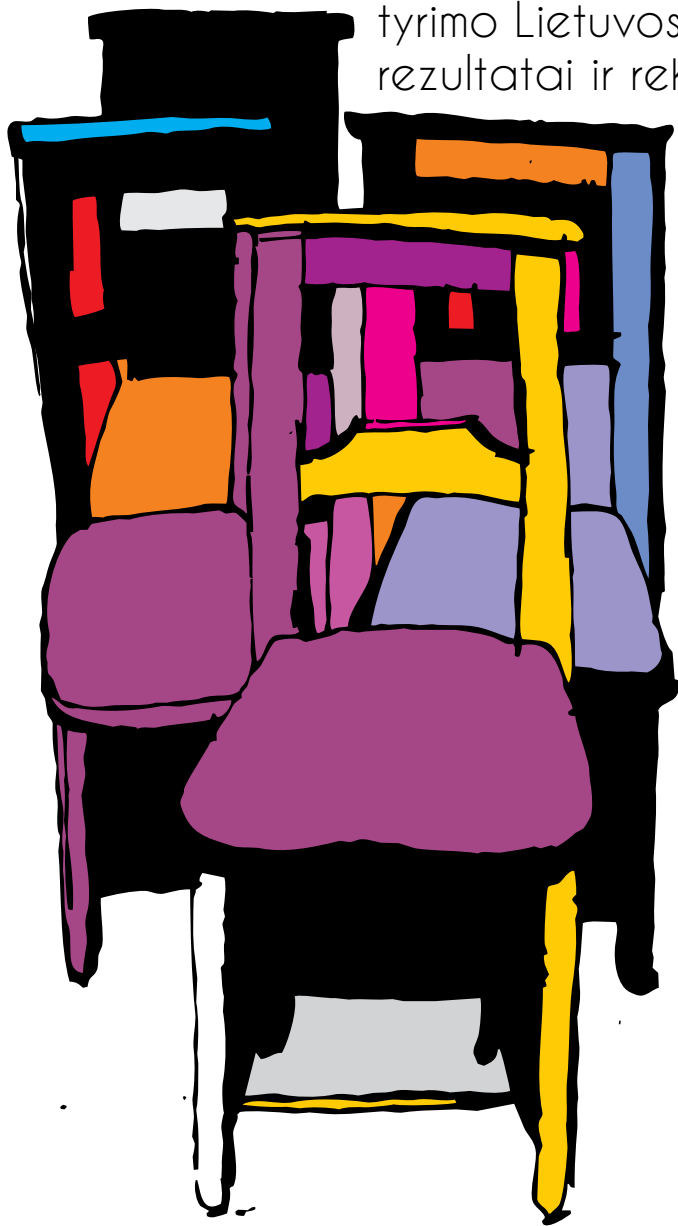

NEMATOMOS PATYČIOS:

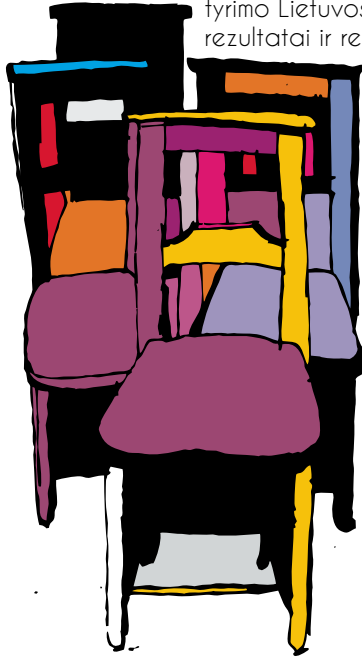
tyrimo Lietuvos mokyklose
rezultatai ir rekomendacijos

NEMATOMOS PATYČIOS:

tyrimo Lietuvos mokyklose
rezultatai ir rekomendacijos

UDK 37.06:364.63

Ga434

Šis leidinys finansuojamas pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos užimtumo ir socialinio solidarumo programą (PROGRESS).

Šią programą įgyvendina Europos Komisija. Programa sukurta siekiant finansiškai paremti užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių srities Europos Sąjungos tikslų įgyvendinimą ir taip prisidėti prie strategijoje „Europa 2020“ nustatytų šios srities tikslų įgyvendinimo.

Septynerius metus trunkanti programa skirta visiems suinteresuotiesiems subjektams, kurie gali padėti rengti tinkamus ir veiksmingus užimtumo ir socialinės srities teisės aktus ir politiką 27 ES valstybėse narėse, ELPA ir EEE šalyse, ES šalyse kandidatėse ir narystės ES siekiančiose šalyse.

Daugiau informacijos rasite <http://ec.europa.eu/progress>

Nei Europos Komisija, nei joks jai atstovaujantis asmuo negali būti laikomi atsakingais už šiame leidinyje esančios informacijos panaudojimą.

ISBN 978-609-420-420-3

© Asociacija LGL, 2015

TURINYS

KODĖL REIKIA TOKIO LEIDINIO?	5
KODĖL ŠIS LEIDINYS SKIRTAS MOKYTOJAMS?	7
SITUACIJA UŽSIENYJE	9
SITUACIJA LIETUVOJE	11
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	13
HOMOFOBINĖS PATYČIOS	16
Homofobinė kalba	20
Homofobinių patyčių pasekmės	22
TYRIMAS	25
Mokytojų nuostatos homofobinių patyčių atžvilgiu	25
<i>Įvadas</i>	25
<i>Metodologija</i>	26
<i>Rezultatai</i>	27
<i>Išvados</i>	33
Jaunų homoseksualių ir biseksualių asmenų nuostatos homofobinių patyčių atžvilgiu	35
<i>Įvadas</i>	35
<i>Metodologija</i>	35
<i>Rezultatai</i>	36
<i>Išvados</i>	45
KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI	47

MOKINIŲ ISTORIJS	51
PRAKTINIAI PATARIMAI	60
Ką daryti pastebėjus patyčias?	60
Kaip elgtis išgirdus homofobiškus posakius?	61
Ką daryti kai mokinys atskleidžia savo lytinę orientaciją?	62
Ką daryti kai mokinys atskleidžia, kad iš jo tyčiojamasi dėl lytinės orientacijos?.	64
KAIP KALBĖTI APIE LGBT* SU MOKINIAIS?	66
Pamokos	66
Svečiai mokykloje	70
ŽINGSNIAI KAIP SUKURTI LGBT* DRAUGIŠKĄ APLINKĄ: STRATEGIJA MOKYKLAI	72
KUR KREIPTIS PAGALBOS	76
ŠALTINIAI	79

KODĖL REIKIA TOKIO LEIDINIO?

Švietimas padeda jauniems žmonėms tobulinti savo gebėjimus bei žinias ir veda į sėkmę tolimesniame gyvenime. Tačiau mokykla ne tik suteikia žinių. Tai – institucija, kurioje įgyjami pagrindiniai socialiniai įgūdžiai, kur psichologiškai vystosi asmenybė. Mokykla privalo jauniems žmonėms suteikti saugią aplinką, emocinę paramą bei galimybę bendrauti su bendraamžiais.

Vis dėlto, mokyklose neretai klesti patyčios. 2006 metais atlikto Jungtinių Tautų smurto prieš vaikus tyrimo duomenimis, patyčios mokykloje yra viena iš pagrindinių švietimo srities problemų. Jos neigiamai veikia mokinių savijautą ir sveikatą, todėl mokyklos aplinka tampa nesaugi. Patyčios mokykloje gali paveikti kiekvieną mokinį. Tačiau labiausiai pažeidžiami yra tie, kurie išsiskiria iš bendraamžių.

Kiekvienas vaikas turi teisę į švietimą be diskriminavimo. Šią teisę užtikrina Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija bei UNESCO konvencijos prieš diskriminaciją švietimo srityje. Visi mokiniai, nepriklausomai nuo tam tikrų savybių, turi teisę mokykloje jaustis saugūs. Patyčių sukeltas stresas, nepaisant patyčių priežasčių (išvaizdos, tautybės ar lytinės orientacijos), gali silpninti pasiekimus mokykloje, tapti mokyklos nelankymo priežastimi, o kritiniais atvejais – nulemti savižudybę. Visame pasaulyje patyčių aukomis dažniau tampa mažumoms bei stigmatizuojamoms visuomenės grupėms priklausantys mokiniai.

Neretai patyčias bei kitas smurto formas Lietuvoje patiria lesbietės, gėjai, biseksualūs ir translyčiai (toliau – LGBT*) asmenys. Labai dažnai tiek žiniasklaidoje, tiek kasdiniame gyvenime, susiduriame su žeminančia kalba, nukreipta prieš homoseksualius, biseksualius ar translyčius asmenis. Dažniausiai tokius pasisakymus lydi grasinimai ar netgi fizinis smurtas.

Dėmesys mokinių emocinei ir psichinei gerovei užtikrina mokyklos saugumą, veiklos efektyvumą bei gerina mokinių akademinius pasiekimus. Tad labai svarbu, kad mokytojai pastebėtų patyčias ir atitinkamai į jas reaguotų. Tačiau kaip galimas efektyvus atsakas homofobinėms patyčioms, jei nėra aišku, kas tai?

Jaunų homoseksualių, biseksualių ir translyčių asmenų poreikiai mokyklos aplinkoje yra lygiai tokie patys, kaip ir kitų bendramokslių: jie nori jaustis saugūs, nebūti diskriminuojami dėl to, kokie yra, bei turėti galimybę siekti užsibrėžtų tikslų mokslo srityje.

Lietuvoje patyčios dėl lytinės orientacijos – dar menkai pažinta problema. Svarbu pabrėžti, kad dėl tokio pobūdžio elgesio kenčia ne tik homoseksualūs, biseksualūs ir translyčiai asmenys. Homofobines ir transfobines patyčias patiria ir tie, kurie neatitinka stereotipinio savo lyties įvaizdžio. Su šio tipo patyčiomis taip pat susiduria asmenys, kurių bičiuliai ar šeimos nariai – homoseksualūs, biseksualūs arba translyčiai. Net būdami heteroseksualūs jie gali patirti diskriminaciją, priekabiavimą ir smurtą. Dažniausiai norint įžeisti vartojami keiksmažodžiai („lesbė“, „pydaras“, „gaidys“) yra skiriami asmeniui nepriklausomai nuo jo lytinės orientacijos. Jie sustiprina neigiamą homoseksualių asmenų įvaizdį, nes net pats faktas, kad asmuo pavadinamas gėjumi arba lesbiete tampa įžeidžiančiu.

Šis leidinys – pirmas toks žingsnis siekiant spręsti homofobinių patyčių problemą Lietuvoje. Jo tikslas – atskleisti homofobinių patyčių esmę, jų paplitimo mastą šalies mokyklose bei suteikti mokytojams ir kitiems su jaunimu dirbantiems specialistams žinių bei įgūdžių, padėsiančių kovoti prieš smurtą mokymosi aplinkoje.

Leidinyje taip pat suteiks žinių apie diskriminaciją lytinės orientacijos ir kitais pagrindais. Čia pateikiami ir Lietuvoje atliktos mokytojų ir homoseksualių bei biseksualių mokinių apklausos apie homofobines patyčias mokykloje duomenys. Skaitydami leidinį taip pat sužinosite, kaip apie homoseksualumą ir biseksualumą kalbėti su jaunimu, bei kaip reaguoti į patyčias dėl lytinės orientacijos.

KODĖL ŠIS LEIDINYS SKIRTAS MOKYTOJAMS?

Kiekvienos mokyklos bendruomenėje yra ir heteroseksualių, ir homoseksualių ar biseksualių asmenų, taip pat mokinių, kurie dar tik atranda savo lytinę orientaciją. Mokyklos aplinkoje, kaip ir mūsų visuomenėje, yra nemažai žmonių, susidariusių nepagrįstą neigiamą nuomonę ir turinčių išankstinį nusistatymą prieš tuos, kurie išsiskiria iš daugumos.

Daugelis jaunų gėjų, lesbiečių ir biseksualių asmenų baiminasi būti diskriminuojami, todėl mokymosi aplinkoje neatskleidžia savo lytinės orientacijos. Dėl šios priežasties gali atrodyti, kad visi asmenys mokykloje yra išimtinai heteroseksualūs. Neretai mokytojai net nesusimąsto, kad kasdien pamokų ir pertraukų metu bendrauja su keliais ar keliolika mokinių, kurie dėl nesaugumo jausmo bijo būti savimi. Negalintys atsiverti jaunuoliai jaučiasi dar vienišesni, dar labiau nesuprasti, ir net penkis kartus dažniau mąsto apie savižudybę.

Mokykla privalo būti saugia vieta mokytis ir bendrauti, tačiau homofobinės patyčios neleidžia daliai jaunų žmonių jaustis oriai ir saugiai. Homofobinės patyčios paveikia ne tik tuos, iš kurių tyčiojamasi, bet ir tuos, kurie yra patyčių aplinkoje: bendraklasius, mokytojus ir visą mokyklos bendruomenę.

Mokytojai yra bene daugiausiai laiko su jaunimu praleidžiantys suaugusieji. Jų pozityvi pareiga – ne tik perduoti žinias, bet ir būti jaunimo mentorais, autoritetais, su kuriais mokiniai galėtų pasikalbėti jiems svarbiomis temomis. Mokytojų prioritetas – prisidėti prie vaikų saugumo mokykloje. Nuolat bendraudami su jaunimu, jie pirmieji gali pastebėti patyčias mokykloje, todėl privalo tinkamai į jas reaguoti.

Vis dėlto, mokytojai, kaip ir mokiniai, priklauso ne tik mokyklos bendruomenei, bet ir visuomenei. Todėl neretai jie patys įvairių socialinių grupių atžvilgiu turi susidarę nepagrįstą neigiamą nuomonę bei išankstines nuostatas. Išsakydami savo nuomonę apie tam tikrus įvykius ar žmones, jie, kaip autoritetai, gali, sąmoningai ar nesąmoningai, paskatinti mokinius diskriminuoti pažeidžiamų socialinių grupių atstovus ir dalį mokinių įžeisti.

Todėl šis leidinys skirtas pagilinti mokytojų turimas žinias apie Lietuvoje diskriminaciją patiriančią visuomenės grupę – homoseksualius, biseksualius bei translyčius asmenis.

Be galo svarbu, kad mokytojai įgytų žinių, padėsiančių efektyviai reaguoti į tokią plačiai paplitusią, bet neretai nepastebimą, psichologinio smurto formą kaip homofobinės patyčios. Kiekvienoje mokykloje mokosi bent keli šios pažeidžiamos socialinės grupės nariai, tačiau jų egzistavimas visuomenėje dažnai nepripažįstamas. Galbūt informacija, pateikiama šiame leidinyje, paskatins susimąstyti apie šių mokinių patiriamus išgyvenimus. Leidinys taip pat patars, kaip reaguoti į homofobines patyčias, kaip sustabdyti smurtą prieš neheteroseksualius jaunuolius, kaip bendrauti su LGBT* jaunuimu, bei neskatinant stereotipinio mąstymo ir neigiamo nusistatymo LGBT* asmenų atžvilgiu kalbėtis su mokiniais lytinės orientacijos tema.

SITUACIJA UŽSIENYJE

Patyčios dėl lytinės orientacijos yra viena labiausiai paplitusių patyčių formų. Įvairių pasaulio šalių tyrimų duomenys rodo, kad tai – plataus masto problema.

- Centrinėje ir Pietų Amerikoje daugelis LGBT* mokinių teigia patiriantys homofobines patyčias. Čilėje su patyčiomis dėl lytinės orientacijos susiduria 68 % neheteroseksualių mokinių, Gvatemaloje – 53 %, Meksikoje – 61 %, Peru – 66 % mokinių nurodo patiriantys patyčias¹.
- Japonijoje 83 % biseksualių ir homoseksualių vaikinių teigia mokykloje patyrę homofobinės patyčias².
- Australijoje 61 % homoseksualių mokinių nurodo patyrę žodinį smurtą, 18 % – fizinį smurtą, o 69 % mokinių sako dėl savo lytinės orientacijos susidūrę su kitomis patyčių formomis³.

¹ Good policy and practice in hiv and health education – Booklet 8: Education sector responses to homophobic bullying. UNESCO, 2012. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002164/216493e.pdf>>

² Good policy and practice in hiv and health education – Booklet 8: Education sector responses to homophobic bullying. UNESCO, 2012. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002164/216493e.pdf>>

³ Writing themselves in 3. The third national study on the sexual health and well-being of same sex attracted and gender questioning young people. Australian Research Centre in Sex, Health and Society (ARCSHS), 2010. <http://www.glhv.org.au/files/wti3_web_sml.pdf>

- Net 82 % gėjų, lesbiečių ir biseksualių jaunuolių JAV sako patyrę žodinį smurtą dėl savo lytinės orientacijos⁴. 64 % mokinių dėl savo lytinės orientacijos jaučiasi nesaugiai, net 38 % – per pastaruosius metus patyrė fizinį smurtą dėl to, kad yra neheteroseksualūs.
- Homofobinės patyčios Didžiojoje Britanijoje yra viena labiausiai mokykloje paplitusių patyčių rūšių⁵. *Stonewall* tyrimų duomenimis, net devyni iš dešimties viduriniųjų klasių mokytojų sako, kad jų mokyklose mokiniai patiria patyčias dėl lytinės orientacijos. Tai antra pagal dažnumą patyčių priežastis mokykloje, dažnesnės yra tik patyčios dėl antsvorio. 50 % Didžiojoje Britanijoje besimokančių lesbiečių ir gėjų sako, kad mokykloje patyrė problemų dėl savo lytinės orientacijos.
- Airijoje atliktų tyrimų duomenimis, 65 % LGBT* mokinių teigė dėl savo lytinės orientacijos patyrę patyčias mokykloje⁶. Daugiau kaip pusė besimokančiųjų buvo pravardžiuojami ir įžeidinėjami. 25 % jaunuolių patyrė fizinį smurtą. 72 % – jautė, kad mokykloje negali būti savimi. Penktadalis bijojo eiti į mokyklą ir dėl to praleidinėjo pamokas. 5 % metė mokyklą, nes ten jautėsi labai nesaugiai. 60 % tikino mokykloje nesutikę patikimo mokytojo ar kito suaugusiojo, su kuriuo galėtų pasikalbėti.

⁴ The 2011 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools. GLESEN, 2011. <<http://www.glsen.org/sites/default/files/2011%20National%20School%20Climate%20Survey%20Full%20Report.pdf>>

⁵ The Teachers' Report. Homophobic bullying in Britain's schools. Stonewall. 2009. <http://www.stonewall.org.uk/documents/the_teachers_report_1.pdf>

⁶ Lesbian, Gay and Bisexual Students in Post-primary Schools: Guidance for Principals and School Leaders. GLEN, 2009. <<http://www.glen.ie/attachments/50cd0af5-8378-412b-b933-b41ba5d41301.pdf>>

SITUACIJA LIETUVOJE

Šiuo metu patyčios – viena aktualiausių problemų mokyklose. Lietuvoje, palyginus su kitomis Europos šalimis, su šia problema pradėta kovoti palyginti neseniai, tačiau statistika rodo, kad mūsų šalyje šiam klausimui turėtų būti skiriama ypatingai daug dėmesio. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, Lietuva pagal patyčių paplitimą tarp mokinių pirmauja Europoje⁷. 2010 metais organizacijos „Gelbėkim vaikus“ atlikto tyrimo duomenimis, net pusė mokykloje besimokančių vaikų patiria patyčias.

1995 metais Lietuva ratifikavo Vaiko teisių konvenciją tuo pačiu įsipareigodama apginti šalies vaikus nuo bet kokio pobūdžio smurto ir imtis visų reikiamų veiksmų, kad užtikrintų vaikų saugumą. Remiantis šios konvencijos nuostatomis, valstybė taip pat privalo garantuoti, kad būtų imtasi visų veiksmų, jog vaikai būtų apsaugoti nuo bet kokio pobūdžio diskriminacijos.

Lietuvoje daugėja programų ir projektų, kurių tikslas – mažinti vaikų patiriamą smurtą bei patyčias. Nors šios programos apima daugelį patyčių formų ir rūšių, mūsų šalyje labai retai kalbama apie toleranciją LGBT* jaunuolių atžvilgiu bei homofobines patyčias. Šių patyčių mastas Lietuvos mokyklose nėra tiriamas. Be to, neišskiriamos ir specifinės homofobinių patyčių prevencijos priemonės.

2012 metais Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros atliktos apklausos duomenimis, net 67 % LGBT* asmenų Europos Sąjungoje slepia savo

⁷ Young people's health in context: Health behavior in school aged children (HBSC) study: international report from 2001/2002 survey. World Health Organization, 2003. <http://www.who.int/immunization/hpv/target/young_peoples_health_in_context_who_2011_2012.pdf>

lytinę orientaciją mokykloje⁸. Lietuvoje šis rodiklis – aukščiausias visoje Europos Sąjungoje ir siekia net 81 %. To paties tyrimo duomenimis, net 88 % LGBT* asmenų Lietuvoje girdėjo negatyvių pareiškimų mokykloje ar tapo diskriminuojančio elgesio su asmeniu, kuris, kaip buvo manoma, yra neheteroseksualus, liudininkais.

Patyčioms dėl lytinės orientacijos turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, nes dėl visuomenėje tvyrančios homofobijos kova prieš jas – sudėtingesnė nei prieš kitas patyčių rūšis. Žiniasklaidoje su LGBT* bendruomene susijusios temos retai būna pristatomos pozityviai. Be to, 2010 metų kovo 1 dieną įsigalioję Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimai apsunkina, o dažnai – net visiškai užkerta kelią kitokių nei heteroseksualių santykių vaizdavimui viešojoje erdvėje. Toks informacijos ribojimas neleidžia objektyviai pažinti įvairialypės realybės, iškreipia jaunuolio pasaulėvaizdį bei paskatina daugelio klaidingų stereotipų bei neigiamų nuostatų LGBT* asmenų atžvilgiu formavimąsi.

Žiniasklaidoje vyraujanti informacija apie LGBT* bendruomenę paskatina mokinius tyčiotis iš homoseksualių ir biseksualių bendramokšlių, arba vartoti keiksmažodžius, skirtus įžeisti nehomoseksualios orientacijos asmenis.

2014 metų lapkričio 25 dieną Lietuvos psichologų sąjungos išplatintame pranešime skelbiama, kad draudimas viešojoje erdvėje kalbėti apie LGBT* asmenis bei jų patiriamus sunkumus gali daryti žalą nepilnamečiams⁹. Pabrėždama, jog homoseksualumas nėra laikomas psichikos sutrikimu, bei, kad diskriminacija dėl lytinės orientacijos – nepriimtina, Lietuvos psichologų sąjunga primena, jog homoseksualių asmenų atžvilgiu priešiškos nuostatos – vienas iš paauglių savižudybių rizikos veiksnių.

⁸ EU LGBT survey data explorer (online). FRA, 2013. <<http://fra.europa.eu/en/lgbt-survey-results>>

⁹ Lietuvos psichologų sąjungos nuomonė dėl Lietuvos gėjų lygos socialinės reklamos poveikio nepilnamečiams. LPS, 2014. <<http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=407&lng=lt>>

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

LGBT* – santrumpa, kuria apibūdinamos lesbietės, gėjai, biseksualūs ir translyčiai asmenys. Šis trumpinys vis plačiau vartojamas, nes reprezentuoja lytinės orientacijos ir lytinės tapatybės įvairovę.

Lytinė (arba seksualinė) orientacija – nuolatinis emocinis, romantinis, lytinis ar jausminis potraukis kitiems asmenims.

Biseksualumas – nuolatinis emocinis, romantinis, lytinis ar jausminis potraukis daugiau nei vienos lyties asmenims. Biseksualumas nereiškia, kad asmuo tuo pat metu kuria romantinius ar lytinius santykius su vyrais bei moterimis, – jis gali užmegzti santykius su žmogumi, nepriklausomai nuo jo lyties.

Homoseksualumas – tai nuolatinis emocinis, romantinis, lytinis ar jausminis potraukis tos pačios lyties asmeniui.

Heteroseksualumas – tai nuolatinis emocinis, romantinis, lytinis ar jausminis potraukis priešingos lyties asmeniui.

Lytinė tapatybė – tai subjektyvus asmens savo lyties suvokimas. Jis veikia asmens kūno suvokimą, elgesį, aprangą, kalbos manieras. Asmens lytinė tapatybė ne visada sutampa su jo biologine lytimi. Lytinė tapatybė neturėtų būti tapatinama su asmens lytine orientacija.

Translytiškumas – lytinė tapatybė, neatitinkanti stereotipinių įsivaizdavimų apie tradicinius lyčių vaidmenis, elgesį, aprangą ir t.t.

Transseksualumas – reiškinys, kai asmens biologinė lytis neatitinka jo psichologinės lyties. Transseksualūs asmenys jaučiasi esantys priešingos

lyties nei jų biologinė lytis bei nori būti atitinkamai identifikuojami visuomenės. Neretai transseksualūs asmenys siekia biologinės lyties pakeitimo operacijos.

Atsiskleidimas (angl. *coming out*) – savo lytinės orientacijos pajautimas ir atskleidimas kitiems. Tai – ilgalaikis ir sudėtingas procesas, kuris gali trukti net kelerius metus.

Heteronormatyvumas – požiūris, pagal kurį „normaliais“ apibūdinami tik „moteriška“ heteroseksuali moteris bei „vyriškas“ heteroseksualus vyras. Tai – klaidinga visuotinė prielaida, kad visi žmonės yra heteroseksualūs ir privalo laikytis tradicinių lyčių vaidmenų. Heteronormatyvi kultūra atmeta visus asmenis, kurie neatitinka stereotipinio vyro ar moters vaizdinio. Vis dėlto, didelė kiekvienos visuomenės dalis neatitinka šių priverstinai taikomų normų ir toks požiūris neleidžia jiems jaustis visaverčiais visuomenės nariais.

Stereotipai – supaprastinti įsitikinimai apie tam tikros socialinės grupės narius. Stereotipai įgyjami socializacijos metu, dažniausiai dar vaikystėje, bei atspindi visuomenės nuomonę apie tam tikrus asmenis bei jiems priskiriamas savybes. Stereotipai – atsparūs pokyčiams ir turi emocinį bei vertinamąjį aspektą.

Nusistatymas – negatyvi nuostata tam tikros socialinės grupės bei asmenų, priklausančių arba susijusių su šia grupe, atžvilgiu.

Diskriminacija – nesąžiningas, mažiau palankus elgesys kito asmens atžvilgiu dėl tam tikrų jo tapatybės aspektų, pavyzdžiui, religijos, etninės kilmės, lytinės orientacijos ar negalios. Diskriminacija gali tapti patyčių priežastimi.

Homofobija – neracionali neapykanta homoseksualiems asmenims. Šis terminas dažnai vartojamas apibūdinant neapykantą visiems LGBT* asmenims, ne tik gėjams ir lesbietėms. Homofobija gali pasireikšti įvairiais būdais: įžeidžiančiais juokeliais, replikomis, patyčiomis, gestais ar elgesiu, turtine žala, sąmoningu ignoravimu, grasinimu, užpuolimu.

Bifobija – baimė, atmetimas, neapykanta, dažnai pasireiškiantys klaidingu neigiamu nusistatymu arba diskriminuojančiu elgesiu biseksualių asmenų atžvilgiu.

Transfobija – baimė, atmetimas, neapykanta, dažnai pasireiškiantys klaidingu neigiamu nusistatymu arba diskriminuojančiu elgesiu translyčių asmenų atžvilgiu.

HOMOFOBINĖS PATYČIOS

Homofobinės patyčios – tai specifinė dėl menamos ar realios lytinės orientacijos prieš asmenis nukreipta patyčių forma. Patyčias dėl lytinės orientacijos patiria tiek savo lytinę orientaciją slepiantys, tiek neslepiantys homoseksualūs ir biseksualūs jaunuoliai. Tačiau jie nėra vienintelė šio tipo patyčias patirianti grupė. Homofobinės patyčios paliečia ir tuos mokinius, kurie neatitinka stereotipinio vyro ar moters įvaizdžio, arba savo elgesiu išsiskiria iš daugumos. Be to, šias patyčias patiria ir homoseksualių ar biseksualių draugų bei šeimos narių turintys jaunuoliai. Pagaliau keiksmažodžiai „pydaras“ ir „gaidys“ yra vieni labiausiai žeminančių, todėl dažniausiai vartojami norint asmenį, nepriklausomai nuo jo lytinės orientacijos, stipriai įžeisti ir įskaudinti. Iš tiesų, homofobines patyčias gali patirti ir, neretai, patiria, kiekvienas mokykloje besimokantis jaunuolis.

Mano buvusioje mokykloje kabinėdavosi ir tyčiodavosi iš vieno vaikiną todėl, kad jis elgiasi „kaip mergina“.

17 metų biseksuali mergina

Kitaip atrodantys („moteriški“ vaikinai, „vyriškos“ merginos) yra diskriminuojami, apie juos kalbama tiek už jų akių, tiek į akis, jie dažnai nelanko pamokų, jiems sunku susirasti artimų draugų. Mokytojai į šią problemą nekreipia dėmesio. Manau, kad daugelis jų yra homofobiški.

19 metų biseksuali mergina

Daugiausiai dėl homofobijos kenčia vaikinai. Klasės merginos gana tolerantiškos. Tipiška klasės vaikinių reakcija: „lesbietės – gerai, gėjai – išsigimimas“. Taip pat, esu girdėjusi, kad taip, kaip per Antrąjį pasaulinį karą buvo naikinami žydai, per trečiąjį bus naikinami homoseksualai.

18 metų biseksuali mergina

Homofobinės patyčios, kaip ir kitos patyčių rūšys, pasireiškia įvairiomis formoms:

- Žodinės patyčios – įžeidžiančios replikos, erzinimas, pravardžiavimas, juokeliai, apkalbos, grasinimai.
- Fizinės patyčios – mušimas, spardymas, kumščiavimas, spaudymas, asmeninių daiktų atiminėjimas.
- Atstūmimas ir ignoravimas.

Homofobinės patyčios neretai sunkiai atpažįstamos, nes jauni žmonės slepia savo lytinę orientaciją ir nenori prisipažinti, kad iš jų tyčiojamasi. Nenoras pasakoti apie patiriamas homofobines patyčias gali būti susijęs su baime atskleisti savo lytinę orientaciją. Tuo tarpu heteroseksualūs jaunuoliai kartais baiminasi prisipažinti patiriantys homofobines patyčias, nes mokytojai gali pamanyti, jog jie yra homoseksualūs.

Mokykloje yra keli nuslėpti savo orientaciją siekiantys LGBT* žmonės, atsiskleidžiantys tik draugams, kurie atrodo patikimi. Iš tiesų, jie nėra tokie patikimi, kaip atrodo iš pradžių, nes ima viešinti bičiulio lytinę orientaciją kitiems mokiniams, tyčiotis, pravardžiuoti ir šaipytis. Žinodama apie tai, galiu atsiskleisti tik tikrai labai artimiems žmonėms, ir vis tiek bijau, kad pašaliniai apie tai sužinos ir prieš mane smurtaus.

17 metų homoseksuali mergina

Kai mokykloje daugelis sužinojo, jog aš esu lesbietė, pradėjo mane ignoruoti, kreivai žvalgytis, ironiškai juokauti.

17 metų homoseksuali mergina

Mokyklose retai kalbama apie LGBT* asmenis ir patyčias dėl lytinės orientacijos, tad homoseksualūs ar biseksualūs mokiniai nesijaučia apsaugoti nuo patyčių bei turintys teisę apie jas pranešti. Be to, dėl LGBT* stigmatizavimo visuomenėje daugelis mokinių apskritai mano, jog šios patyčios yra natūralios ir neišvengiamos.

Homofobinės patyčios iš kitų patyčių išsiskiria tuo, kad dažniausiai jaunas žmogus neranda paramos ne tik mokykloje, bet ir savo šeimoje. LGBT* jaunuoliai neretai slepia savo lytinę orientaciją nuo tėvų, o ją pripažinę – neretai yra atstumiami šeimos narių. 2014 metais Lietuvoje atlikto tyrimo duomenimis, net 28 % LGBT* mokinių sakė šeimoje patyrę diskriminaciją dėl lytinės orientacijos.

Mama homoseksualius asmenis vadina įvairiais visuomenėje populiariais neigiamais pavadinimais. Jai atrodo, kad tai – psichinė liga.

19 metų homoseksualus vaikas

Turiu brolių, kuris dėl mano lytinės orientacijos manęs nekenčia.

17 metų homoseksualus vaikas

Tėvai liepė išsikraustyti iš namų arba pradėti „gydytis“.

20 metų homoseksualus vaikas

Gaila, kad nėra (arba nežinau) kur kreiptis patyčių atveju, nes tėvai apie tai nieko nežino ir nenoriu, kad sužinotų...

18 metų biseksualus vaikas

Nereaguodami į homofobiškas replikas ir smurtą prieš mokinį, kuris, kaip manoma, yra neheteroseksualus, mokytojai palaiko, o kartais net paskatina homofobinių patyčių plitimą. Be to, vengdami diskusijų ir pokalbių LGBT* tema, stereotipiškai atsiliepdami apie LGBT* bendruomenę, jie nerodo pozityvaus pavyzdžio bei prisideda prie neigiamo nusistatymo šių asmenų atžvilgiu formavimosi. Atsisakymas kalbėti šia tema nulemia LGBT* mokinių nematomumą ir jų problemų ignoravimą mokykloje. Neretai mokytojai tikina, kad homofobija jų mokykloje neegzistuoja. Taip jie tik dar labiau skatina stereotipinį mąstymą ir klaidingas nuostatas LGBT* mokinių atžvilgiu.

Mano mokykloje net ir nežinant tikrosios lytinės orientacijos tyčiojama iš žmonių, kurie atitinka homoseksualo stereotipą. Esu biseksuali, todėl man nereikėjo kentėti nuo tiesioginių patyčių, bet tiek iš mokinių, tiek iš mokytojų yra tekę girdėti atsiliepimų apie „netradicines“ lytines orientacijas. Tai verčia slėpti tikrąją savo būseną, užsisklęsti ir mąstyti, kad niekas nepriims tavęs į mokyklos bendruomenę. Trumpiau tariant, homofobija pasiekusi kritinę ribą, todėl mokyklą ir baigiau „spintoje“.

20 metų biseksuali mergina

Mokykloje tiek mokytojai, tiek mokiniai gana dažnai demonstruoja homofobiją. Kai kurie mokytojai nesureikšmina, jei kalbama LGBT* tema, bet kiti iš karto smerkia tiek asmenį, kuris apie tai kalba, tiek LGBT* bendruomenę. Homoseksualus smerkia bei grasina su jais susidoroti ir mokiniai, kurie į pasaulį žiūri nešiuolaikiškai. Tačiau ne visi tokie. Vis dėlto, prisipažinti, kad esi homoseksualus, yra sunku ir, iš dalies, neįmanoma, nes baugu, kad gali tapti patyčių auka...

16 metų homoseksuali mergina

Homofobinė kalba

Homofobinės patyčios dažniausiai pasireiškia pajuokų ir įžeidžiančių komentarų forma. Homofobinė kalba visuomenėje taip paplitusi, jog neretai net gali pasirodyti kasdieniška ir nekenksminga.

Dažnai net nesusimąstome, kad kalba, kurią vartojame, gali tiesiogiai įžeisti greta esantį žmogų. Homoseksualūs ir biseksualūs jaunuoliai neretai slepia savo lytinę orientaciją, todėl mokykloje jie tampa kone nepastebimi. Nepaisant to, jie girdi užgaulius pasisakymus apie LGBT* bendruomenę.

Tiesiogiai nepajutau patyčių dėl savo orientacijos. Vis dėlto, kartais, negalėdama laisvai kalbėtis šia tema, išsakyti savo požiūrį, nesivaržydama atskleisti savo orientaciją, jausdavausi nepatogiai. Mokykloje homoseksualumo tema yra neliečiama. Apie tai vengiama kalbėti net per dorinio ugdymo pamokas, net jei pamokos tema susijusi su meile.

18 metų biseksuali mergina

Mano mokykloje kalbėti apie homoseksualius asmenis yra uždrausta.

17 metų homoseksualus vaikas

Patys mokytojai kursto neapykantą mokykloje. Jie teigia, kad homoseksualumas yra nepriimtinas, jog tai – iškrypimas ir panašiai...

18 metų homoseksualus vaikas

Vieni dažniausiai mokinių vartojamų ir tuo pačiu labiausiai įžeidžiančių keiksmažodžių yra susiję būtent su LGBT* asmenimis ir jų bendruomene. Nuolat

girdėdamas bendramokslis vartojant keiksmažodžius „pydarai“, „gaidžiai“ ar „iškrypėliai“, ir matydamas, jog mokytojai į tai nereaguoja, mokinys suvokia, kad būti homoseksualiui ar biseksualiui mokyklos bendruomenėje yra nepriimtina, ir kad atskleidęs savo lytinę orientaciją jis negalės jaustis saugiai.

Nors homofobinės replikos ir užgaulūs juokeliai iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti nereikšmingi, jie įtvirtina požiūrį, kad LGBT* bendruomenė yra blogesnė, sustiprina neigiamą nusistatymą neheteroseksualių asmenų atžvilgiu ir skatina diskriminaciją bei smurtą šios visuomenės grupės atžvilgiu.

Keli mano klasės mokiniai mokyklos koridoriuose girdint mokytojam ir direktoriui dažnai apšaukdavo mane tuo visiems gerai žinomu žodžiu iš „p“ raidės.

19 metų homoseksualus vaikas

Vienas pastarosios savaitės įvykių: klasėje prieš pat pamoką sėdi mokiniai. Homoseksualus mokinys X, iš kurio „veido visi mato, kas jį traukia“, nukreipia žvilgsnį į kitą vaikiną, o tai pamatę bendraklasiai pradeda jį užgaulioti: „pydare“, „valink iš klasės“, „tokie kaip tu čia nereikia“. Prasidėjus pamokai, kai mokytoja nemato, bendraklasiai pradeda į jį mėtyti daiktus (pieštukus, jų drožles, popierius), kol galiausiai mokinys X pasiima daiktus ir išbėga iš klasės. Tą savaitę jo daugiau niekas nematė. Tokia tat Vilniaus mokyklų kasdienybė...

16 metų homoseksualus vaikas

Labai „užknisa“, kai užsiminus apie savo orientaciją ar prakalbus apie LGBT* iš klasiokų (tik vaikinų) sulaukiu patyčių ir grasinimų „suspisti snukį“, ir įsakymų „netraumuoti kitų savo iškrypimais“.

16 metų biseksuali mergina

Žodį „pyderas“ išgirstu kone kasdien.

16 metų homoseksualus vaikas

Mano mokykloje homofobija – labai ryški, o pažeminti homoseksualų asmenį yra kone garbės ir pasididžiavimo ženklas. Jei apgini žmogų, tai pats tampa „pediku“.

19 metų homoseksualus vaikas

Mokykloje einant koridoriumi būti aprėktam buvo absoliučiai natūralus dalykas. O per išleistuves „rimti“ klasės vyrai prisigėrę pradėjo aiškintis mano „psichinės ligos/ pasirinkimo“ kilmę.

19 metų homoseksualus vaikas

Einant koridoriumi būni garsiai apšaukiamas gėjumi arba „homiku“...

17 metų homoseksualus vaikas

Eini mokyklos koridoriumi, o kiti mokiniai ir sako: „va, žiūrėk, – gėjus eina...“

16 metų homoseksualus vaikas

Homofobinių patyčių pasekmės

Homofobinės patyčios – sudėtingas reiškinys, kurį kiekvienas išgyvena savaip. Tačiau nekyla abejonių, jog patyčios dėl lytinės orientacijos neigiamai veikia bet kurį jas patiriantį mokinį. Jų pasekmės gali būti labai įvairios, tačiau patyčios visada apsunkina mokymąsi ir išsilavinimo siekimą.

Homofobinių patyčių pasekmės:

- Žema savivertė

- Nepasitikėjimas savimi
- Nuolatinė įtampa ir baimė
- Stresas
- Izoliacija
- Nesugebėjimas susikaupti
- Depresija
- Agresyvus elgesys
- Socialinės fobijos
- Panika
- Psichosomatiniai sutrikimai
- Savęs žalojimas ir autoagresija
- Piktnaudžiavimas alkoholiu ir narkotikais
- Rizikingas seksualinis elgesys
- Bandymai nusižudyti ir savižudybė

Visi čia paminėti reiškiniai lemia tai, kad mokiniai ima praleidinėti pamokas, prastėja jų mokymosi rezultatai, o kartais jie nusprendžia net apskritai mesti mokslus. JAV atlikto tyrimo duomenimis, net 28 % homofobines patyčias mokykloje patyrusių gėjų ir lesbiečių, anksčiau nei kiti jaunuoliai nutraukė mokslus¹⁰. Airijos švietimo departamento atliktas tyrimas parodė, kad 10 % šalies gėjų ir lesbiečių baigė mokslus mokykloje anksčiau, nei būtų norėję¹¹.

Vis dėlto, patyčios daro įtaką ne tik akademiniam pasiekimams. Visų pirma, patyčios neigiamai veikia mokinių psichologinę būklę. Kraštutiniais atvejais,

¹⁰ Good policy and practice in hiv and health education – Booklet 8: Education sector responses to homophobic bullying. UNESCO, 2012. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002164/216493e.pdf>>

¹¹ Good policy and practice in hiv and health education – Booklet 8: Education sector responses to homophobic bullying. UNESCO, 2012. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002164/216493e.pdf>>

patyčios dėl lytinės orientacijos paskatina LGBT* jaunuolius svarstyti apie savižudybę ir netgi nusižudyti.

2012 metais Didžiojoje Britanijoje atlikto tyrimo duomenimis, net ketvirtadalis homoseksualių ir biseksualių mokinių šalyje rizikavo atimti sau gyvenimą¹². Lietuvos psichologų sąjunga ne kartą pabrėžė, jog diskriminacija dėl lytinės orientacijos yra vienas reikšmingiausių paauglių savižudybių rizikos faktorių Lietuvoje¹³.

Pamokų metu mokytojai, nežinodami, ar nenorėdami pripažinti, kad klasėje sėdi homoseksualus žmogus, o mokykloje jų yra daugiau, dažnai patys pradeda diskusiją apie homoseksualus. Mokiniai prisijungia prie neigiamos diskusijos, o tu – tyli ir supranti, kad esi tokia, kokios dauguma nekenčia.

17 metų homoseksuali mergina

¹² The school report. The experiences of gay young people in Britain's schools in 2012. Stonewall, 2012. <http://www.stonewall.org.uk/documents/school_report_2012%282%29.pdf>

¹³ Lietuvos psichologų sąjungos nuomonė dėl Lietuvos gėjų lygos socialinės reklamos poveikio nepilnamečiams. LPS, 2014. <<http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=407&lng=lt>>

TYRIMAS

Mokytojų nuostatos homofobinių patyčių atžvilgiu

Įvadas

Homofobinės ir transfobinės patyčios mokykloje – opi problema, kuriai Lietuvoje iki šiol buvo skiriama per mažai dėmesio. „Eurobarometro“ apklausos duomenimis, net 81 % LGBT* asmenų Lietuvoje slepia savo LGBT* tapatybę mokykloje¹⁴. 2012 metais Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros atlikto tyrimo duomenimis, net 84 % LGBT* asmenų Lietuvoje niekada nekalbėjo apie savo lytinę orientaciją mokykloje, o 79 % – slėpė savo homoseksualumą ar biseksualumą¹⁵. Tik 33 % apklaustųjų sakė niekada negirdėję neigiamų komentarų ir nepatyrę diskriminacijos.

Visame pasaulyje mokykla yra vieta, kur homofobinių patyčių apraiškos itin ryškios. Visuomenėje vyraujantis neigiamas nusistatymas LGBT* asmenų atžvilgiu neaplenkia ir mokykloje besimokančių vaikų bei juos ugdančių mokytojų.

Mokytojai – tai ta visuomenės dalis, kuri daugiausiai bendrauja su jaunimu,

¹⁴ Eurobarometer 393: Discrimination in the EU in 2012. Report. 2012. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf>

¹⁵ EU LGBT survey data explorer (online). FRA, 2013. <<http://fra.europa.eu/en/lgbt-survey-results>>

ir kurių įtaka jauniems žmonėms yra labai didelė. Tačiau Lietuvoje ruošiant būsimus mokytojus LGBT* tema jokia būdu nėra įtraukta į mokymo programą. Homofobinės patyčios neįtrauktos ir į patyčių prevencijos švietimo ir mokslo įstaigose programas. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip mokytojai vertina homofobijos problemą, kokios jų nuostatos homofobinių patyčių atžvilgiu, bei, koks yra jų atsakas į homofobines patyčias mokykloje. Išsiaiškinus mokytojų nuostatas, kompetenciją bei poreikius, galima kurti mokomąsias programas ir metodinę medžiagą, padėsiančią jiems efektyviai prisidėti prie šio tipo patyčių problemos sprendimo.

Taigi šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti mokytojų nuostatas homofobijos bei homofobinių patyčių atžvilgiu. Taip pat siekiama nustatyti mokytojų poreikius bei patirtį, susijusią su homofobijos problema jų kasdiniame darbe.

Metodologija

Tyrimo tikslui pasiekti buvo sukurtas specialus klausimynas. Sudarant šį klausimyną buvo remtasi įvairiais Europos ir pasaulio šalyse atliktais tyrimais, skirtais išsiaiškinti homofobinių patyčių paplitimą mokyklose. Tyrimo anketos buvo platinamos 2014 metų spalio ir lapkričio mėnesiais.

Klausimyną sudaro vienuolika klausimų. Didžioji dalis klausimų – uždari, tačiau beveik kiekvienas jų suteikė galimybę įrašyti savo atsakymo variantą ar komentarą. Paskutinis klausimas – išimtinai atviras. Atsakinėdami į jį mokytojai galėjo palikti savo asmeninį komentarą apie anketą ar pasidalinti mintimis bet kokia su homofobija susijusia tema. Norint sėkmingai pateikti anketą, nereikalauta atsakyti į visus klausimus. Tad atsakiusiųjų į konkrečius klausimus skaičius skiriasi ir yra atskirai pažymėtas prie kiekvieno klausimo.

Nuoroda į elektroninę klausimyno versiją buvo išsiųsta vidurinėms mokykloms bei gimnazijoms. Dauguma elektroninių laiškų sugrįžo, todėl buvo ieškoma kitų mokytojų pasiekimo būdų. Prašymas užpildyti klausimyną kartu su nuoroda į elektroninę klausimyno versiją buvo patalpintas specialioje įvairių dalykų mokytojus jungiančioje grupėje „Mokytojai“ socialiniame tinklapyje „Facebook“. Tokiu būdu buvo gauti 84 atsakymai. Dar 52 anketų duomenis

padėjo gauti Vilniaus mokyklose dirbantys mokytojai, popierinę klausimyno formą išplatinę kolegoms.

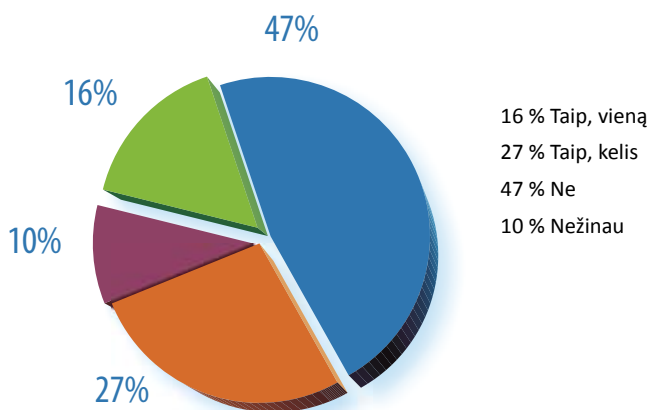
Rezultatai

Respondentai

Tyrimė dalyvavo 136 22-ųjų – 65-erių metų amžiaus mokytojai. Mokytojų amžiaus vidurkis – 42,3 metai (SD=10,84). Didelę dalį atsakiusiųjų sudaro moterys (89 %). Vyriškos lyties mokytojų skaičius buvo per mažas, todėl analizuojant atsakymus į konkrečius klausimus nebuvo išskiriami vyrų ir moterų atsakymai.

Daugelis mokytojų gyvena miestuose (41,2 %), kiek mažiau – didmiesčiuose (39,7 %). 18,4 % mokytojų gyvena kaimo vietovėje. Reikšmingų skirtumų tarp skirtingo demografinio dydžio gyvenvietėse gyvenančių mokytojų analizuojant duomenis nepastebėta.

Beveik pusė mokytojų (47 %) tikino nepažįstantys nė vieno LGBT* asmens, 27 % – teigė pažįstantys keletą, 16 % – vieną, o 10 % – nebuvo tikri, ar pažįsta LGBT* asmenį.

1 pav. Ar pažįstate bent vieną LGBT* asmenį (lesbietę, gėjų, biseksualų arba translytį asmenį)? (N=135)

Homofobinės patyčios mokykloje

Į klausimą, ar, jų manymu, šiuo metu mokyklose kyla homofobinių patyčių incidentų, 57,4 % mokytojų atsakė neigiamai. 31,6 % negalėjo atsakyti į šį klausimą, ir tik 11 % mokytojų pripažino, kad homofobinių patyčių incidentų mokyklose pasitaiko.

Mokytojų įsitikinimu, mokyklos aplinkoje dažniau galima tapti žodinių patyčių dėl lytinės orientacijos liudininku. Beveik ketvirtadalis mokytojų (23,3 %) teigė, jog žodinių patyčių dėl menamos ar realios lytinės orientacijos imama si dažnai ar labai dažnai. Fizinės patyčios pastebimos rečiau: vos 9 % mokytojų teigė, kad smurtas dėl lytinės orientacijos mokykloje pastebimas dažnai arba labai dažnai.

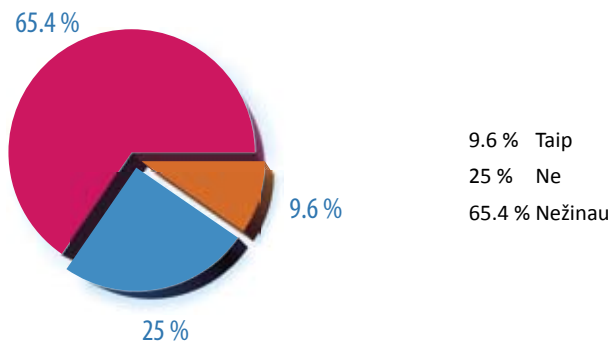
Beveik pusė atsakiusiųjų (45,5 %) tikina, kad mokykloje niekada nepasitaiko fizinų patyčių. Atsakydami į klausimą apie žodines patyčias, taip teigti ryžtasi vos ketvirtadalis (26,3 %) tyrime dalyvavusių mokytojų.

2 pav. Kaip dažnai, Jūsų manymu, mokykloje tyčiojama dėl menamos ar realios lytinės orientacijos?

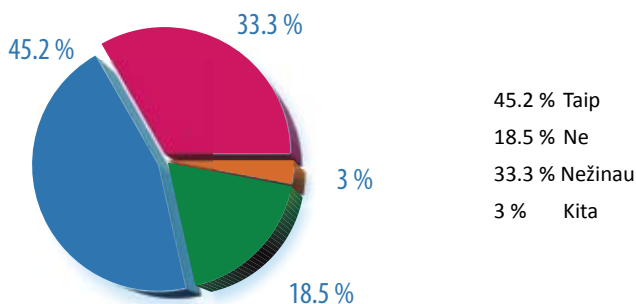
Beveik du trečdaliai mokytojų tikino nežiną, ar jų mokykloje mokosi homoseksualūs ar biseksualūs mokiniai. Ketvirtadalis į šį klausimą atsakė neigiamai. Vos 10 % mokytojų pripažino, kad jų mokykloje mokosi neheteroseksualūs mokiniai.

Išanalizavus skirtingo amžiaus mokytojų atsakymus, paaiškėjo, jog jaunesnio amžiaus mokytojai dažniau pripažindavo, kad mokykloje mokosi homoseksualūs ar biseksualūs mokiniai. Vyresnio amžiaus mokytojai dažniau pasirinkdavo atsakymą „ne“ arba „nežinau“.

3 pav. Ar, Jūsų žiniomis, mokykloje yra homoseksualių ar biseksualių mokinių? (N=135)

Nepaisant to, jog daugelis mokytojų tikino nežiną, ar jų mokykloje mokosi homoseksualūs ir biseksualūs mokiniai arba teigė, kad tokių mokinių jų mokykloje iš viso nėra, beveik pusė tyrime dalyvavusių respondentų tvirtino, jog jų mokykloje apie homofobines patyčias kalbama. Daugiau kaip 18 % mokytojų pripažino, kad mokykloje homofobinių patyčių tema yra neliečiama, o trečdalis mokytojų negalėjo atsakyti, ar mokykloje kalbama apie patyčias dėl lytinės orientacijos.

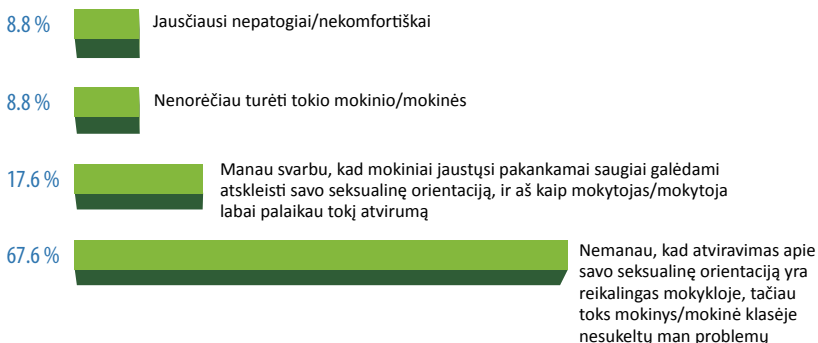

4 pav. Ar mokykloje kalbama apie patyčias dėl lytinės orientacijos? (N=136)

Net 17 % apklausoje dalyvavusių mokytojų teigė nenorintys savo klasėje mokyti homoseksualių ar biseksualių mokinių arba juos mokydami jaustųsi nepatogiai. Didžioji dalis mokytojų (67,6 %) atsakė, kad tokie mokiniai klasėje nekelia problemų, tačiau mokytojai nemano, jog mokykloje verta atvirauti apie savo lytinę orientaciją. Vos 17,6 % mokytojų pritaria lytinės orientacijos atskleidimui ir tikina palaikysiantys atsiskleidusį jaunuolį.

Mokytojai, negalintys atsakyti, ar pažįsta, arba nepažįstantys nė vieno LGBT* asmens, dažniau atsakė nenorintys, jog jų klasėje būtų homoseksualus ar biseksualus mokinys.

Nežinantys arba manantys, kad jų mokykloje nesimoko LGBT* jaunuoliai, mokytojai rečiau palaikytų ir mokinio atvirumą mokykloje dėl savo lytinės orientacijos. Pastarieji dažniau tikino nemanantys, kad mokykloje reikalingas atviravimas apie lytinę orientaciją ir daug rečiau atsakė, jog svarbu, kad mokiniai jaustųsi pakankamai saugūs atskleisti savo lytinę orientaciją.

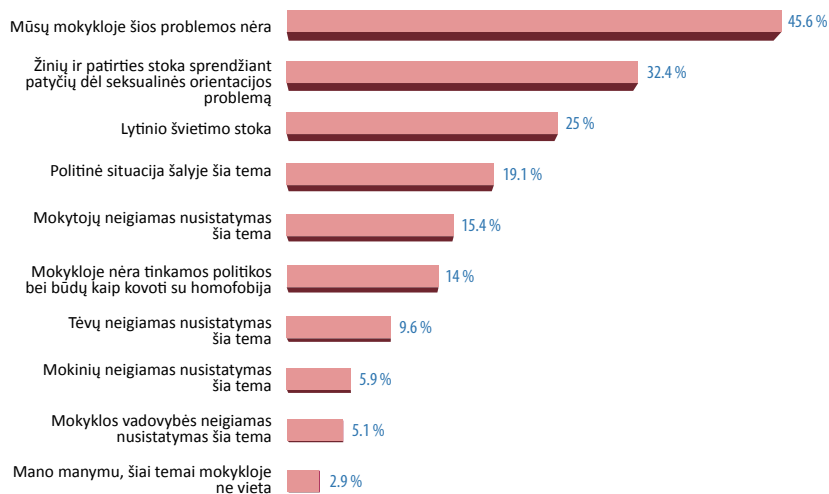

5 pav. Kaip jaustumėtės, jei klasėje būtų savo lytinės orientacijos neslepiantis homoseksualus ar biseksualus mokinys?

Paklausti, kaip reaguotų pastebėję homofobinių patyčių incidentą, daugelis mokytojų tikino, jog kalbėtųsi su įvykį inicijavusiais asmenimis, o 32,4 % – praneštų apie tai tėvams. 16,9 % respondentų pripažino, jog patys nesiimtų priemonių, bet apie įvykį praneštų mokyklos vadovybei. Vos 5,1 % skirtų bausmę įvykio kaltininkams, o 2,9 % – apskritai patyčias ignoruotų.

Paklausti apie priežastis, trukdančias veikti prieš patyčias dėl lytinės orientacijos mokykloje, 45,6 % mokytojų atsakė, jog mokykloje šios problemos apskritai nėra, tad nėra ir būtinybės prieš jas kovoti. Trečdalis respondentų kaip nesugebėjimo spręsti šių patyčių problemos priežastis įvardijo žinių ar patirties stoką. Ketvirtadalis mokytojų įsitikinę, jog šią problemą padėtų išspręsti lytinis švietimas mokykloje. 19,1 % respondentų dėl visų homofobijos sukeltų problemų kaltina politinę situaciją šalyje. 2,9 % mokytojų mano, kad homofobinių patyčių temai mokykloje vietos nėra.

6 pav. Kokios, Jūsų manymu, pagrindinės priežastys, trukdančios kovoti prieš homofobines patyčias mokykloje? (N=136)

Paklausti, kaip bando spręsti homofobinių patyčių problemą, daugiau kaip pusė respondentų (51,5 %) atsakė, jog jų mokykloje šios problemos nėra, tad jos spręsti nereikia. 41,2 % mokytojų įsitikinę, jog jie nėra kompetentingi ir kad šią problemą turėtų spręsti tokie specialistai kaip psichologas ir socialinis darbuotojas. Vos 8 % atsakiusiųjų pasidalino savo patirtimi apie tai, kaip bandė spręsti homofobinių patyčių problemą.

Daugelio mokytojų pateikti problemos sprendimo būdai atspindi stereotipinį požiūrį į homofobines patyčias ir būtų visiškai neefektyvūs siekiant sustab-

dyti patyčias bei prievartą mokykloje. Tai atsispindi ir po anketa paliktuose komentaruose.

Nesityčiojama, nes suprantama, kad homoseksualizmas – sunki liga, lieka tik suteikti pagalbą.

39 metų mokytojas

Jei seksualinės mažumos mažiau pūstų tą problemą, mažiau pageidautų sau dėmesio, niekas iš jų nesityčiotų ir niekas jų nekliudytų. Patys lenda, patys šaukia.

Mokytoja, amžius nenurodytas

Homoseksualius asmenis skatiname nedemonstruoti savo homoseksualumo ir neprovokuoti patyčių, aiškiname, kad padorus viešoje erdvėje žmonių elgesys yra būtinas visiems reikalavimas, nesvarbu, kokios bebūtum lytinės orientacijos. Aiškiname apie lygiateisiškumą, todėl ir homoseksualūs žmonės turėtų elgtis viešoje erdvėje neprimeddami kitiems žmonėms savo įsitikinimų.

47 metų mokytoja

Mūsų mokykloje šios problemos nėra, tačiau mokiniai aiškiai įvardija, jog problemos kyla būtent dėl pačių seksualinių mažumų iššaukiančio elgesio. Tegu gyvena kaip visi normalūs žmonės ir viskas bus gerai.

Mokytoja, amžius nenurodytas

Esu tolerantiška, tačiau neigiamai žiūriu į tai, kad viešai afišuojama esama lytinė orientacija, neigiamai žiūriu į visokių gėjų ir lesbiečių eitynes. Tai piktina žmones ir sukelia patyčias.

60 metų mokytoja

Išvados

Apibendrinant galima teigti, jog daugelis mokytojų nepastebi homofobinių patyčių mokyklose problemos arba ją ignoruoja.

Vos dešimtadalis mokytojų pripažįsta, kad jų mokykloje mokosi homoseksualūs ir biseksualūs mokiniai. Statistiniais duomenimis, kiekvienoje klasėje gali būti vienas ar du neheteroseksualūs mokiniai. Supratimo, jog LGBT* mokinių yra kiekvienoje mokykloje, trūkumas gali būti susijęs su tuo, kad mokytojai tinkamai neįvertina homofobinių patyčių ir homofobinės neapykantos kalbos keliamų pavojų, nepripažįsta ar nepastebi šios problemos ir neturi motyvacijos imtis atsakomųjų veiksmų.

Atsižvelgiant į tai, nestebina ir faktas, kad daugelis mokytojų sako labai retai arba išvis nepastebintys su homofobinėmis patyčiomis susijusių incidentų. Didžiojoje Britanijoje, kur homofobinių patyčių mokykloje problema yra sprendžiama jau daugelį metų, mokytojai homofobines patyčias įvardija kaip antrą pagal dažnumą patyčių mokyklose priežastį¹⁶. Net devyni iš dešimties mokytojų pripažįsta pastebintys, jog mokiniai patiria patyčias dėl lytinės orientacijos. Lietuvoje tai pripažįsta tik dešimtadalis apklaustų mokytojų, o daugiau kaip pusės mokytojų nuomone, homofobinių patyčių problemos jų mokykloje nėra.

Vos penktadalis mokytojų palaiko lytinės orientacijos atskleidimą mokykloje ir mano, kad mokiniai mokykloje turėtų jaustis pakankamai saugiai, jog galėtų šią informaciją apie save atskleisti aplinkiniams. Daugiau kaip pusės mokytojų įsitikinimu, mokykla nėra tinkama vieta kalbėti apie lytinę orientaciją. Toks mokytojų požiūris neleidžia daliai mokinių mokykloje jaustis saugiai ir būti savimi. Dažnai net nesusimąstoma, jog heteroseksualūs jaunuoliai turi teisę mokykloje kalbėti apie savo lytinę orientaciją, pasakoti apie simpatijas ir pasimatymus, bučiuotis ar mokyklos aplinkoje vaikščioti susikibę rankomis. Kita vertus, panašus homoseksualių ir biseksualių mokinių elgesys laikomas nepriimtiniu ir yra vertinamas nepalankiai.

¹⁶ The Teachers' Report. Homophobic bullying in Britain's schools. Stonewall. 2009. <http://www.stonewall.org.uk/documents/the_teachers_report_1.pdf>

Beveik pusės apklaustų mokytojų manymu, nėra poreikio spręsti homofobinių patyčių problemą, nes jų mokykloje ji neegzistuoja. Toks mokytojų požiūris tik pablogina padėtį. Tam, kad efektyviai spręstume homofobinių patyčių švietimo srityje problemą, pirmiausia reikia pripažinti, kad ji egzistuoja bei suvokti jos mastą.

Trečdalis apklaustų mokytojų teigimu, sprendžiant homofobinių patyčių problemą mokykloje jiems trūksta žinių ir patirties. Todėl labai svarbu rengti mokytojams ir kitam mokyklos personalui mokymus apie tai, kaip atpažinti ir tinkamai reaguoti į patyčias dėl lytinės orientacijos. Net ketvirtadalis mokytojų įsitikinę, kad išspręsti šią problemą mokyklose padėtų lytinio švietimo pamokos. Kitų Europos šalių patirtis rodo, kad įvairias temas apimantis lytinis švietimas bei mokytojų švietimas lytiškumo ir su LGBT* susijusiais klausimais pagerina LGBT* mokinių padėtį mokyklose, sumažina su patyčiomis susijusių incidentų skaičių bei užtikrina mokinių ir mokytojų saugumą mokyklos aplinkoje.

Beveik kas penktas mokytojas pažymėjo, jog homofobinių patyčių problemos sprendimą apsunkina šalyje susidariusi politinė situacija LGBT* klausimais. 2010 metais priimtos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pataisos, neleidžiančios skleisti mokslu grįstos pozityvios informacijos apie LGBT* asmenis, užkirto kelią ne vienai iniciatyvai, siekiančiai pagerinti LGBT* asmenų, taip pat ir LGBT* mokinių, padėtį visuomenėje. Klaidingos nuostatos kyla iš nežinojimo, o pozityvios informacijos apie neheteroseksualius asmenis draudimas dar labiau skatina klaidingų stereotipų gajumą visuomenėje.

Mokytojų apklausos formoje palikti komentarai leidžia daryti išvadą, jog dalies mokykloje dirbančių asmenų nuostata homoseksualių ir biseksualių asmenų atžvilgiu – išimtinai neigiama. Prisiminus tai, jog kiekvienoje mokykloje mokosi ne vienas LGBT* mokyns, toks mokytojų požiūris yra nepriimtinas.

Mokytojų komentarai taip pat išduoda žinių apie LGBT* bendruomenę bei jos patiriamas problemas trūkumą. Šios nuostatos atkartoja masinės žiniasklaidos, kuri neretai pateikia klaidinančią informaciją ir negatyviai nušviečia su LGBT* bendruomene susijusius įvykius, suformuotą klaidingą vaizdinį.

Jaunų homoseksualių ir biseksualių asmenų nuostatos homofobinių patyčių atžvilgiu

Įvadas

Homofobinės patyčios – viena labiausiai Europoje paplitusių patyčių formų. Didžiojoje Britanijoje lytinė orientacija tampa antra pagal dažnumą patyčių priežastimi.

Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo atskleisti mokytojų nuostatas homofobinių patyčių atžvilgiu bei sunkumus, su kuriais susiduria kovoti prieš šio pobūdžio patyčias siekiantys mokytojai. Išsiaiškinus mokytojų poreikius bei kylančius iššūkius, galima parengti metodinę medžiagą, padėsiančią jiems efektyviau reaguoti į patyčias dėl lytinės orientacijos mokyklose. Tačiau realaus problemos masto neįmanoma atskleisti neišgirdus šias patyčias patiriančių jaunuolių balso. Neįsigilinus į neheteroseksualių mokinių patirtį, jų poreikius bei požiūrį šiuo klausimu, sunku numatyti konkrečias priemones ir patyčių problemos sprendimo būdus. Siekiant papildyti mokytojų apklausos apie homofobinių patyčių problemą Lietuvos mokyklose rezultatus, atlikta neheteroseksualių mokinių apklausa.

Metodologija

Minėtam tyrimo tikslui buvo sukurtas klausimynas. Sudarant klausimyną buvo remtasi Europos ir pasaulio šalyse atliktais tyrimais, skirtais išsiaiškinti homofobinių patyčių paplitimą mokyklose. Klausimyną sudaro šešiolika klausimų. Daugelis klausimų buvo uždari, tačiau bene kiekvienas suteikė galimybę pateikti savo atsakymo variantą ar komentarą. Paskutinis klausimas buvo

išimtinai atviras, todėl jaunuoliai galėjo pasidalinti savo asmenine patirtimi ir su homofobinių patyčių incidentais mokykloje susijusiomis istorijomis. Norint sėkmingai pateikti anketą, nereikalauta atsakyti į visus klausimus. Tad atsakiusių į konkrečius klausimus skaičius skiriasi ir yra atskirai pažymėtas prie kiekvieno klausimo.

Minėta anketa skirta homoseksualiems ir biseksualiems mokiniams bei pirmojo kurso studentams. Atsižvelgiant į tai, jog neheteroseksualūs jaunuoliai neretai slepia savo lytinę orientaciją, tiesiogiai kreiptis į šiuos jaunos žmones – sudėtinga. Vis dėlto, LGBT* bendruomenė aktyviai veikia internetinėje erdvėje, todėl nuspręsta tyrimą atlikti elektroniniu būdu. Anketa buvo platinama LGBT* asmenims skirtose socialinio tinklapio „Facebook“ grupėse. Prie anketos platinimo prisidėjo ir LGBT* teises ginančių organizacijų savanoriai (gauti 49 užpildyti klausimynai). Informacija apie tyrimą ir prašymas užpildyti anketą buvo išsiųstas visiems 16 – 20 metų amžiaus interneto portalo *gayline.lt* vartotojams (gauta dar 117 užpildytų klausimynų). Anketos buvo platinamos 2014 metų lapkričio ir gruodžio mėnesiais.

Rezultatai

Respondentai

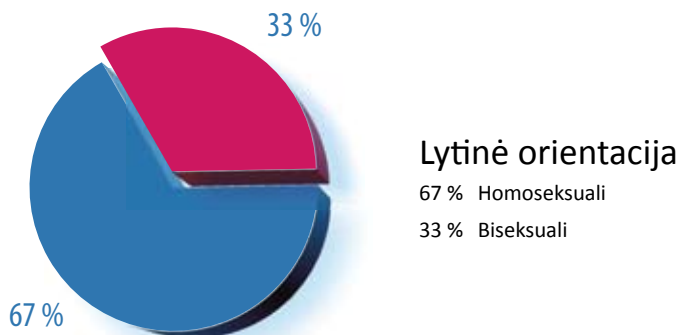
Tyrimo dalyvavo 166 13 – 20 metų amžiaus asmenys. Anketa buvo skirta išimtinai homoseksualiems bei biseksualiems jaunuoliams, todėl keturiolikos respondentų, skiltyje „lytis“ pažymėjusių „kita“ ar skiltyje „lytinė orientacija“ pažymėjusių ne „homoseksuali“ ar „biseksuali“, atsakymai nebuvo įtraukti. Todėl galutinei analizei buvo atrinkti 152 respondentų atsakymai. Tiriamieji galėjo neatsakinėti į jiems nepatikusius klausimus. Atsakymo nebuvimas žymimas „duomenų trūkumu“ ir analizuojant praleidžiamas.

Daugiau kaip pusė tyrimo dalyvavusių asmenų buvo vyrai – 85 (56 % respondentų). Moterų skaičius – 67 (44 %).

Jauniausio respondento amžius – 14 metų, vyriausio – 20 metų. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 17,7 metų (SD=1,46).

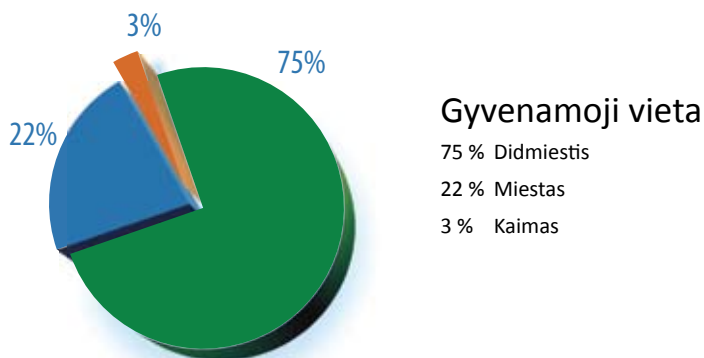
Į klausimą apie lytinę orientaciją daugiau kaip du trečdaliai respondentų (102 asmenys) atsakė, kad yra homoseksualūs (67%), 50 – biseksualūs (33%). Tyrime dalyvavo 68 gėjai (44,7% visų atsakiusių) ir 34 lesbietės (22,4%). Tarp biseksualių tiriamųjų buvo 17 vyrų (11,2%) ir 33 moterys (21,7%).

Didžioji dalis tyrime dalyvavusių vyrų buvo homoseksualūs (80% visų vyrų). Tyrime dalyvavo beveik tiek pat lesbiečių (50,7%) ir biseksualių moterų (49,3%).

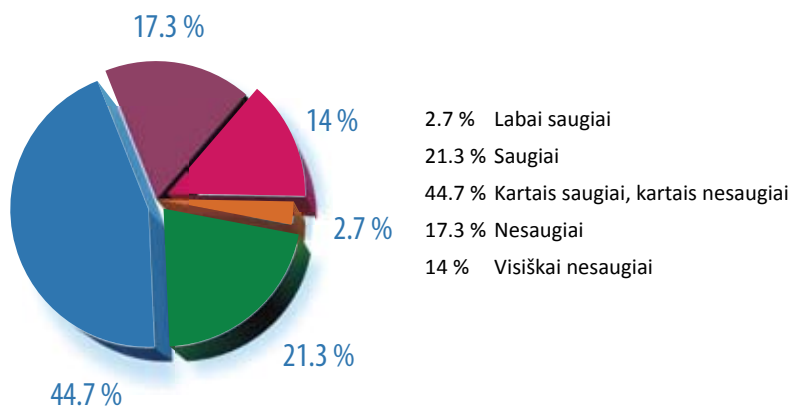
7 pav. Lytinė orientacija (N=152)

Daugelis respondentų (114 asmenų) gyvena didmiestyje (daugiau kaip 100 tūkst. gyventojų), 33 respondentai – mieste, 5 – kaime.

8 pav. Gyvenamoji vieta (N=152)

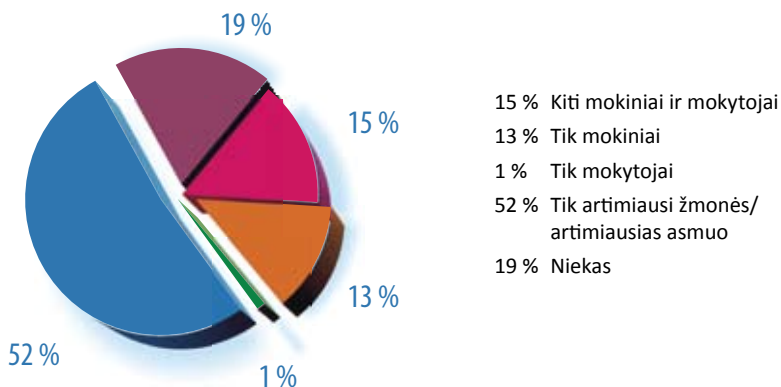
Į klausimą, kaip saugiai jaučiasi mokykloje, vos 24 % mokinių atsakė, kad mokykloje dėl savo lytinės orientacijos jaučiasi saugiai arba labai saugiai. Net 30 % LGB mokinių mokykloje jaučiasi nesaugiai arba visiškai nesaugiai. Į šį klausimą vaikinai atsakė kitaip nei merginos. Išanalizavus respondentų atsakymus tapo aišku, jog vaikinai dėl savo lytinės orientacijos mokykloje jaučiasi nesaugiau nei merginos. Net 39 % vaikinių atsakė, kad dėl savo lytinės orientacijos jaučiasi nesaugiai arba labai nesaugiai, taip pat atsakė 20 % merginų. Tik 16,5 % vaikinių tikino dėl savo lytinės orientacijos mokykloje besijaučiantys saugiai arba labai saugiai, tuo tarpu saugiai mokykloje jaučiasi 33 % merginų.

9 pav. Kaip saugiai jautiesi/jauteisi mokykloje dėl savo lytinės orientacijos? (N=150)

52 % mokinių mokykloje slepia savo lytinę orientaciją, todėl apie ją žino tik jų artimiausi asmenys ar artimiausiais asmuo. Apie 19 % respondentų lytinę orientaciją mokykloje nežino nė vienas asmuo. Apie 15 % atsakiusiųjų orientaciją žino kiti mokiniai ir mokytojai, apie 13 % – tik mokiniai. Apie 4 apklaustųjų (1 %) lytinę orientaciją žino tik mokytojai. Tarp to, kaip į klausimą atsakė skirtingų lyčių ir lytinių orientacijų atstovai reikšmingų skirtumų nepastebėta.

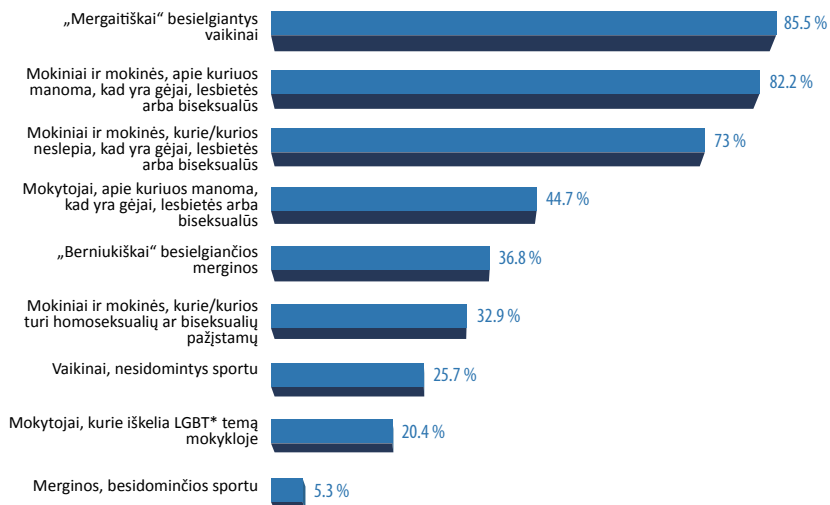

10 pav. Kas mokykloje žino apie tavo lytinę orientaciją? (N=152)

Patiriamos patyčios

Paklausti apie tai, kas, jų manymu, mokykloje dažniausiai patiria homofobines patyčias, daugelis respondentų įvardijo „mergaitiškai“ besielgiančius mokinius, apie kuriuos manoma, kad jie yra homoseksualūs ar biseksualūs, bei mokinius, kurie neslepia savo homoseksualumo ar biseksualumo.

11 pav. Kas, tavo manymu, patiria patyčias dėl lytinės orientacijos mokykloje? (N=152)

Mokykloje homofobija užima svarbią vietą. Vien todėl, kad mano klasiokas nemažai bendrauja su kitu klasioku, jį išvadino „pyderastu“, „gėjum“.

14 metų homoseksualus vaikas

79 % mokinių mokykloje yra susidūrę su patyčiomis dėl savo lytinės orientacijos. Tik 21 % apklaustųjų pažymėjo, jog su išvardintomis patyčių formomis niekada arba beveik niekada nėra susidūrę.

Mokinių teigimu, jie dažniau patyrė žodines nei fizines patyčias. Dažniausiai patiriamos patyčios – apkalbos (jas dažnai arba beveik kasdien patiria 43,2 % apklaustųjų), pašaipos (35,3 %), pravardžiovimas (23,6 %), erzinimas (21,5 %). Rečiausiai patiriamos patyčių formos – atimami daiktai (87,6 % apklaustųjų niekada arba beveik niekada jų nepatyrė), stumdymas (78,5 %), grasinimai (75,2 %), gąsdinimas (73,2 %). Piktų ir erzinančių SMS žinučių arba žinučių socialiniuose tinkluose niekada arba beveik niekada nėra gavę 71,9 % respondentų.

Palyginus su homoseksualiais mokiniais, biseksualūs mokiniai rečiau ignoruojami, erzunami, iš jų rečiau šaipomasi. Taip pat, palyginus su merginomis, vaikinai dažniau pravardžiuojami, erzunami, stumdomi, pajuokiami, apkalbami, gąsdinami ir sulaukia grasinimų.

Išsamesni duomenys pateikti lentelėje nr. 1.

	Labai dažnai/ Beveik kasdien	Dažnai	Retkarčiais	Beveik niekada	Niekada
Pravardžiovimas	18 (11,8 %)	18 (11,8 %)	40 (23,1 %)	23 (15 %)	46 (30,1 %)
Erzinimas	12 (7,8 %)	21 (13,7 %)	30 (19,6 %)	30 (19,6 %)	52 (34 %)
Pašaipos	22 (14,4 %)	32 (20,9 %)	41 (26,8 %)	18 (11,8 %)	31 (20,3 %)
Ignoravimas	5 (3,3 %)	13 (8,5 %)	26 (17 %)	28 (18,3 %)	71 (46,4 %)
Stumdymas	8 (5,2 %)	3 (2 %)	11 (7,2 %)	20 (13,1 %)	100 (65,4 %)

Priekabiavimas	11 (7,2 %)	14 (9,2 %)	21 (13,7 %)	21 (13,7 %)	75 (49 %)
Mušimas	0	0	8 (5,2 %)	17 (11,1 %)	117 (76,5 %)
Atimami daiktai	1 (0,7 %)	4 (2,6 %)	10 (6,5 %)	16 (10,5 %)	112 (73,2 %)
Apkalbos	35 (22,9 %)	31 (20,3 %)	23 (15 %)	18 (11,8 %)	38 (24,8 %)
Gąsdinimas	7 (4,6 %)	9 (5,9 %)	16 (10,5 %)	20 (13,1 %)	92 (60,1 %)
Grasinimas	6 (3,9 %)	11 (7,2 %)	11 (7,2 %)	17 (11,1 %)	98 (64,1 %)
Piktos, erzinančios žinutės (SMS arba socialiniuose tinkluose)	6 (3,9 %)	7 (4,6 %)	22 (14,4 %)	23 (15 %)	87 (56,9 %)

Lentelė 1. Kaip dažnai mokykloje susiduri/susidūrei su lentelėje įvardytu elgesiu, nukreiptu į tave dėl realios ar tau priskiriamos lytinės orientacijos? (N= 152)

Paklausti, kokios mokytojų reakcijos mokiniai tikėtusi, mokytojams pastebėjus homofobinių patyčių incidentą, 37 % mokinių atsakė, kad mokytojas veikiausiai pasikalbėtų su įvykį inicijavusiu asmeniu. Beveik trečdalis (31 %) mano, jog mokytojas veikiausiai ignoruotų tokį įvykį. Komentuodami šį klausimą, mokiniai gana pesimistiškai prognozuoja mokytojų reakciją.

Ignoruos, kol nebus prieita iki fizinių patyčių.

17 metų homoseksuali mergina

Galbūt pasikalbėtų, kas atsitiko, bet nemanau, kad sureikšmintų to priežastis.

19 metų biseksuali mergina

Manau, kad fizinį smurtą mokytojas sustabdytų nedelsiant, tačiau spręsdamas apie kaltininką jis pirmiausia atsižvelgs į savo pažiūras.

16 metų biseksualus vaikiną

Galbūt netgi pati/pats pradėtų šaipytis, jeigu yra homofobė/-as.

16 metų homoseksuali mergina

Manau, kad pasikalbėtų su smurtautoju tik kreipusis aukai, bet pokalbyje apie lytinę orientaciją būtų nutylėta.

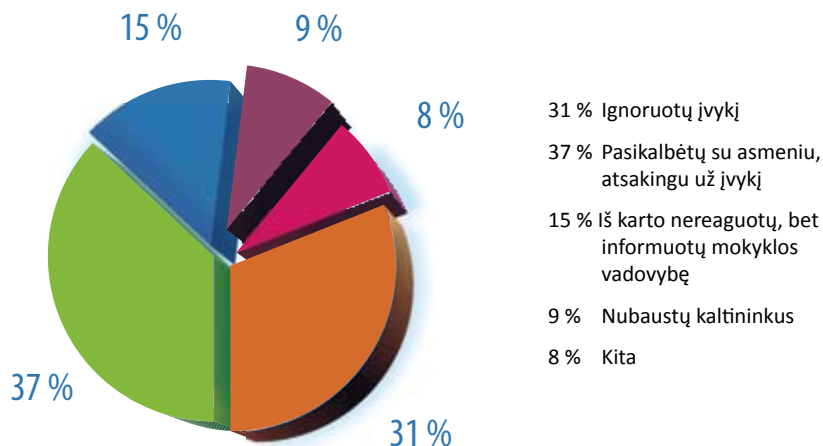
18 metų homoseksualus vaikas

Nesikištų, nes ši tema yra „tabu“.

19 metų homoseksualus vaikas

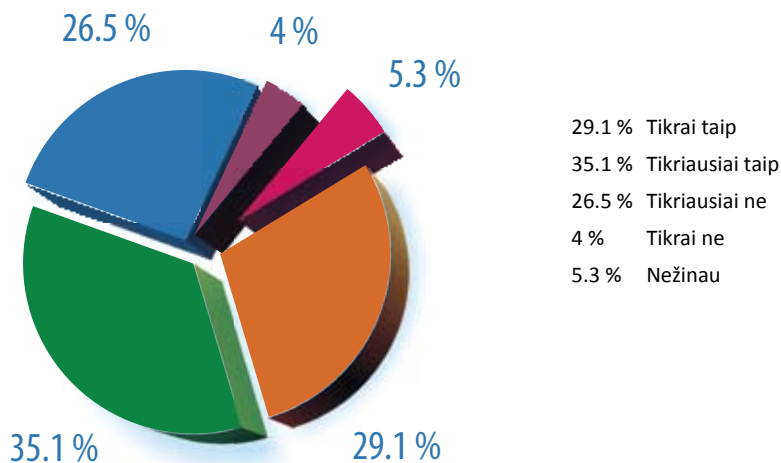
Nutrauktų konfliktą, apsimestų lyg nieko nebūta.

18 metų biseksualus vaikas

12 pav. Įsivaizduok, kad mokytojas/mokytoja tavo mokykloje pastebi, kad iš kieno nors tyčiojamosi dėl jo (menamos ar tikros) lytinės orientacijos. Kaip tavo manymu jis/ji reaguotų? (N=152)

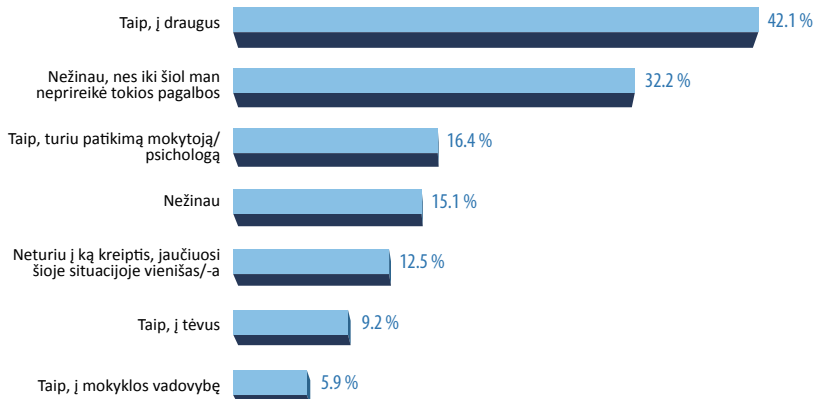
Daugelis mokinių įsitikinę, jog patyčių atveju sugebėtų apsiginti patys (64,2 %). Beveik trečdalis mokinių atsakė, kad su patyčiomis patys susitvarkyti nesugebėtų. Palyginus su merginomis, vaikinai dažniau pripažino, jog patys negalėtų apsiginti nuo patyčių.

13 pav. Ar manai, kad sugebėtum pats apsiginti (žodžiais ar veiksmais) nuo patyčių dėl lytinės orientacijos mokykloje? (N=151)

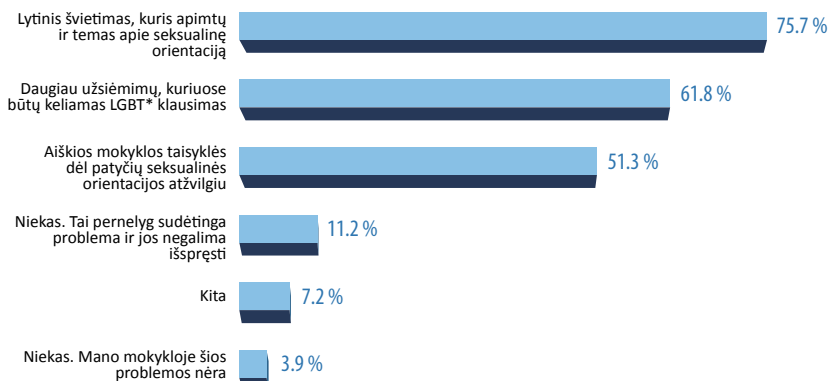
Atsakydami, į ką kreiptųsi patyčių atveju, 42,1 % mokinių tikino, jog pagalbos kreiptųsi į draugus. Trečdaliui atsakiusių dar neprireikė tokios pagalbos, todėl jiems neteko ir susimąstyti, į ką galėtų kreiptis. 16,4 % kreiptųsi į psichologą ar patikimą mokytoją. 15,1 % mokinių apskritai nežino, į ką galėtų kreiptis. Daugiau kaip 12 % mokinių tikina neturintys į ką kreiptis ir panašioje situacijoje besijaučiantys vieniši.

Analizuojant skirtingų lyčių atstovų atsakymus į šį klausimą paaiškėjo, jog merginos, dažniau nei vaikinai, dėl patyčių linkusios kreiptis paramos į tėvus. Biseksualūs mokiniai, dažniau nei homoseksualūs, tikino, jog jiems iki šiol neprireikė tokios pagalbos, todėl nežino į ką galėtų kreiptis. Homoseksualūs respondentai dažniau nei biseksualūs mokiniai kreiptųsi į patikimą mokytoją, psichologą ar į mokyklos vadovybę.

14 pav. Ar žinai, į ką gali kreiptis paramos, jei iš tavęs tyčiojasi dėl tavo lytinės orientacijos? (N=152)

Daugelio mokinių manymu, homofobijos problemą mokykloje padėtų spręsti lytinis švietimas ir diskusija LGBT* klausimais. Daugiau kaip pusė mokinių mano, kad mokykla stokoja aiškių taisyklių, pagal kurias būtų galima tinkamai reaguoti į patyčias dėl lytinės orientacijos. Net 11 % mokinių mano, jog šios sudėtingos problemos apskritai neįmanoma išspręsti.

15 pav. Kas, tavo manymu, padėtų įveikti homofobiją ir smurtą prieš homoseksualius bei biseksualius asmenis mokykloje?

Išvados

Išanalizavus homoseksualių ir biseksualių mokinių atsakymus paaiškėjo, jog patyčios dėl lytinės orientacijos mokyklose – klestinti problema. Daugiau kaip trečdalis tyrime dalyvavusių mokinių tikina mokykloje nesijaučiantys saugiai. Daugiau kaip pusė savo lytinę orientaciją mokykloje atskleidė tik artimiausiems asmenims.

Daugelio mokinių teigimu, homofobinės patyčios paliečia ne tik atvirai homoseksualius ar biseksualius mokinius, bet ir vaikus bei merginas, kurie neatitinka stereotipinio vyro ar moters įvaizdžio, bei tuos mokinius ir mokytojus, kurie menamai nėra heteroseksualūs. Taigi homofobinės patyčios – ne tik homoseksualių ar biseksualių jaunuolių problema. Su šiomis patyčiomis gali susidurti didelė mokyklos bendruomenės dalis.

Homofobinės patyčios mokykloje pasitaiko dažnai. Su jomis yra susidūrę aštuoni iš dešimties apklaustųjų mokinių. Homoseksualūs ir biseksualūs mokiniai dažniau patiria žodinę patyčių formą. Patyčios dėl lytinės orientacijos dažniausiai prasideda nuo homofobinės kalbos. Tai, jog su pravardžiovimu, priekabiavimu bei erzinimu dėl lytinės orientacijos susiduria daugelis neheteroseksualių mokinių, turėtų tapti pavojaus signalu visiems su jaunuimu dirbantiems specialistams. Homofobinė kalba, ypač ignoruojama mokytojų bei kito mokyklos personalo, padeda įsitvirtinti stereotipams bei klaidingoms neigiamoms nuostatomis LGBT* asmenų atžvilgiu bei skatina mokinius diskriminuoti neheteroseksualius ir neatitinkančius stereotipinio vyro ar moters įvaizdžio asmenis.

Nuspėdami tikėtiną mokytojų reakciją į homofobines patyčias, daugelis mokinių piešė pesimistinį paveikslą. Net trečdalis apklaustųjų mano, jog mokytojas ignoruotų net patį patyčių faktą, o tai – viena didžiausių grėsmių kovojant prieš homofobines patyčias bei kuriant draugišką mokyklos aplinką. Mokiniai, kurie nesitiki suaugusiųjų pagalbos ir paramos, mokykloje nesijaučia saugūs. Jie jaučiasi nereikalingi ir nesvarbūs, todėl ir ateityje nebus linkę pranešti apie patiriamą smurtą. Šiems mokiniams taip pat teks išgyventi patyčių pasekmes: nepasitikėjimą savimi, stresą, o kraštutiniais atvejais – depresiją

ar mintis apie savižudybę. Tad labai svarbu, kad mokytojai užimtų aiškią poziciją homofobinių patyčių atžvilgiu, o visa mokyklos bendruomenė žinotų, jog šis reiškinys mokykloje bus pastebėtas ir yra netoleruotinas.

Manydami, jog mokytojai nesprenžia ir neturi motyvacijos spręsti homofobinių patyčių problemos, daugelis mokinių tiki, kad apsiginti nuo šio pobūdžio patyčių gali tik patys. Beveik pusė visų apklaustųjų prireikus pagalbos pirmiausiai kreiptųsi į draugus, vos 16 % kreiptųsi į suaugusįjį – mokytoją ar psichologą. Tačiau būtent suaugę žmonės yra atsakingi už vaikų saugumą mokykloje, o mokiniai turėtų tai žinoti ir galėti į juos kreiptis patyrę smurtą. Daugelis LGBT* mokinių yra susitaikę su neigiamu visuomenės nusistatymu homoseksualių ir biseksualių asmenų atžvilgiu. Mokytojams neaptariant šios temos ar net aktyviai prisidedant prie homofobinių patyčių mokykloje, mokiniai baiminasi būti atstumti ir neatskleidžia savo lytinės orientacijos. Išgirdę replikų, jog jie patys yra kalti ir privalo pasikeisti, mokiniai suvokia, kad patyčių klausimu palaikymo iš mokytojų tikrai nesulauks.

Homoseksualūs ir biseksualūs jaunuoliai įsitikinę, jog patyčių dėl lytinės orientacijos problemą padėtų spręsti lytinis švietimas, diskusijos LGBT* tema bei aiškios mokyklos taisyklės dėl šio pobūdžio patyčių. Kitų šalių patirtis taip pat rodo, jog tai ir yra vienos veiksmingiausių priemonių sprendžiant homofobinių patyčių mokyklose problemą.

KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI

Nepažįstu nė vieno LGBT asmens. Kodėl taip atrodo?*

Sunku nustatyti tikslų LGBT* asmenų procentą visuomenėje, tačiau įvairių tyrimų duomenimis, 3-8 % visuomenės narių yra neheteroseksualūs. Tad tikėtina, jog kasdien kiekvienas mūsų sutinka bent vieną LGBT* asmenį. Vis dėlto, nemažai šių žmonių slepia savo lytinę orientaciją baimindamiesi diskriminacijos. Be to, išoriškai homoseksualūs ir biseksualūs žmonės niekuo nesiskiria nuo heteroseksualios orientacijos asmenų. Tad neretai net nenutuokiame, kad kai kurie mūsų pažįstami nėra heteroseksualūs.

Kokia visuomenės dalis yra homoseksuali?

Įvairiose šalyse atliktų tyrimų duomenys rodo, jog homoseksualių asmenų nuošimtis yra stabilus ir lygus 3-8 %. Kai kuriose šalyse šis procentas gali būti aukštesnis dėl homoseksualių ir biseksualių asmenų migravimo į draugiškesnes LGBT* asmenims šalis ir miestus.

Ar tarp mano klasės mokinių yra LGBT asmenų?*

Taip. Statistiškai kiekvienoje klasėje turėtų būti bent vienas ar du LGBT* mokiniai. Tyrimai rodo, jog šie mokiniai pradeda suvokti savo lytinę orientaciją būdami vidutiniškai dvylikos metų amžiaus. Tačiau dažniausiai apie tai kalbėti jie pradeda tik sulaukę pilnametystės. Todėl yra didelė tikimybė, kad klasėje yra mokinys, kuriam labai reikia jūsų palaikymo ir supratimo. Net ir nežinant ar kuris nors iš mokinių yra homoseksualus ar biseksualus, galima padėti šiems mokiniams mokykloje jaustis saugiau. Kalbėkite apie homoseksualumą ir bisek-

sualumą be neigiamų nuostatų ir prisidėsite prie patyčių dėl lytinės orientacijos problemos sprendimo.

Ar homoseksualumas yra liga?

Jokia lytinė orientacija nėra liga. Homoseksualumas iš Amerikos psichiatrų draugijos sutrikimų ir ligų sąrašo buvo išbrauktas dar 1973 metais. 1992 metais Pasaulio sveikatos organizacija paskelbė, kad homoseksualumas nėra liga, todėl negali būti gydomas bei patvirtino Tarptautinę ligų klasifikaciją, kurios ligų sąrašė homoseksualumonėra.

Vis dėlto, dėl nuolat patiriamos homofobijos bei diskriminacijos, LGBT* asmenys dažniau kreipiasi į psichologus bei psichiatrus dėl kitų psichinės sveikatos sutrikimų. Tyrimai rodo, jog LGBT* asmenis dažniau kamuoja depresija, baimės sutrikimai. Taip pat ši visuomenės grupė dažniau mąsto apie savižudybę.

Ar galima pagyti nuo homoseksualumo?

Ne. Psichologams, seksologams ir psichiatrams nėra žinomas nė vienas mokslo patvirtintas atvejis, kai asmens lytinė orientacija būtų pakeista kokios nors terapijos būdu. Lytinė orientacija nėra pasirenkama ir negali būti keičiama. Visi bandymai panaudoti reparatyviąją terapiją (kurios tikslas – pakeisti lytinę orientaciją) buvo nesėkmingi.

Iš kur atsiranda homoseksualumas?

Mokslininkai nesutaria dėl tikslų lytinės orientacijos formavimosi priežasčių. Iki šiol atliktų tyrimų duomenys rodo, kad žmogus gimsta su iš anksto nulemta ir nekeičiama lytine orientacija. Tarp homoseksualumo priežasčių mokslininkai dažniausiai įvardija genetinį ar hormoninį faktorių, t.y. hormonų įtaką besivystančiam vaisiui. Tyrimai rodo, kad jau kelerių metų homoseksualūs vaikai rodo susidomėjimą savo lyties atstovais, lygiai taip pat, kaip ir heteroseksualūs vaikai pradeda domėtis priešinga lytimi. Be to, daugelis heteroseksualių ir homoseksualių žmonių tikina, kad jie buvo tokie kiek save pamena.

Kada žmonės suvokia, kad yra homoseksualūs?

Kai kurie gėjai, lesbietės ir biseksualūs asmenys suvokia, kad yra homoseksualūs ar biseksualūs nuo pat vaikystės ir šis suvokimas nesikeičia visą jų gyvenimą. Vis dėlto, dažniausiai savo lytinę orientaciją suvokiame paauglystėje. Homoseksualūs bei biseksualūs asmenys atranda savo seksualumą taip pat, kaip ir jų heteroseksualūs bendraamžiai – suvokdami, kas jiems patinka, su kuo jie nori leisti laiką, kalbėtis, laikytis už rankų, su kuo nori būti artimi emociškai bei fiziškai. Tam, kad suvoktum, jog esi homoseksualus ar biseksualus, lytinė patirtis – nebūtina.

Stonewall tyrimų duomenimis, daugelis žmonių supranta, kad yra homoseksualūs ar biseksualūs būdami 12-13 metų amžiaus, tačiau dažniausiai neatsiskleidžia iki 16-17 metų¹⁷. Dėl kultūrinių ypatumų įvairiose šalyse atsiskleidimo amžius gali skirtis. Visuomenėse, kur vyrauja homofobija, jauni žmonės gali pradėti atsiskleisti tik būdami pilnamečiais, o kartais ir niekada nepripažinti savo lytinės orientacijos.

Ar homoseksualūs asmenys yra susitelkę tik į seksualumą?

Homoseksualūs bei biseksualūs asmenys tiek pat susitelkę į seksualumą, kiek ir heteroseksualūs asmenys. Seksualumas – svarbi kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis, bet visų pirma kiekvienas mūsų trokšta būti mylimas bei apsuptas artimų žmonių.

Kodėl homoseksualūs ir biseksualūs asmenys nori kalbėtis apie savo lytinę orientaciją?

Informacija apie neheteroseksualią lytinę orientaciją Lietuvoje vis dar priimama kaip intymus prisipažinimas, kurį asmenys privalėtų „pasilikti sau“. Vis dėlto, lytinė orientacija nėra išimtinai privatus reikalas. Ji apibrėžia, su kuo žmogus nori susitikinėti, ką įsimyli ir su kuo nori gyventi.

¹⁷ The school report. The experiences of gay young people in Britain's schools in 2012. Stonewall, 2012. <http://www.stonewall.org.uk/documents/school_report_2012%282%29.pdf>

Daug gėjų, lesbiečių ir biseksualių asmenų norėtų, kad ši informacija būtų tokia pat akivaizdi, kaip ir žinia, kad heteroseksualus asmuo turi sutuoktinį. Vaikiniai savo heteroseksualią orientaciją mokykloje atskleidžia pasakodami vieni kitiems, kuri mergina jiems patinka, o merginos kalbasi apie joms patinkančius vaikus. Lygiai taip pat, kaip heteroseksualūs žmonės pasakoja apie tai, kaip praleido vakarą ar atostogas su savo draugu ar drauge, homoseksualūs ir biseksualūs žmonės norėtų kalbėti apie savo draugą ar draugę. Emocinis ir šeiminiškas gyvenimas visiems mums yra labai svarbus. Įsivaizduokite, jei negalėtumėte apie jį pasakoti, nes būtumėte apkaltintas savo seksualumo „afišavimu“. Negalėjimas kalbėti apie artimiausius žmones ir svarbiausius gyvenimo įvykius daugeliui homoseksualių ir biseksualių asmenų yra be galo sunkus ir sukelia izoliacijos bei vienišumo jausmą. Daugelis neheteroseksualių žmonių taip pat norėtų elgtis laisvai, tačiau to nedaro, nes baiminasi neigiamos aplinkinių reakcijos. Viešas jausmų demonstravimas ir atviras kalbėjimas apie savo partnerį ar partnerę nėra lytinės orientacijos „afišavimas“. Tai – naudojimasis tokiais pat teisėmis, kuriomis nesusiimąstydami naudojami heteroseksualūs žmonės.

Ar kalbėjimas apie lytinę orientaciją yra homoseksualumo propagavimas? Ar tai nepaskatins mokinių tapti homoseksualiais?

Neįmanoma išmokyti ar kitaip paveikti jaunimą, kad jis pakeistų savo lytinę orientaciją. Mokytojai gali išugdyti mokiniams pagarbą visiems žmonėms, taip pat ir LGBT* asmenims. Iš žiniasklaidos, interneto ir visuomenės jaunuoliai žino, jog seksualinis elgesys gali būti labai įvairus ir kad yra įvairių santykių modelių. Atviras kalbėjimasis šia tema gali suteikti jaunimui mokslu pagrįstos objektyvios informacijos, padėsiančios išsklaidyti mitus, griauti klaidingą neigiamą nusistatymą, padės formuoti teigiamą požiūrį LGBT* asmenų atžvilgiu bei ugdyti savitarpio supratimą ir toleranciją.

MOKINIŲ ISTORIJS

*Situacijų, kai susidūriau su homofobinėmis patyčiomis tiek iš moki-
nių, tiek ir iš mokytojų, mokykloje buvo nemažai. Niekas apie tai
nekalba į akis, bet už akių aptaria viską.*

*Patyčios prasidėjo dar pradinėse klasėse. Manau, kad ši tapatybės
dalis ryški jau darželyje. Man patiko moterims priskiriami aspektai.
Reikėjo laiko ir patirties, kad suprasčiau, ką galima atskleisti, o ko –
ne. Jei būčiau spėjęs prisitaikyti, galbūt patyčių būčiau išvengęs.*

*Kalbant apie apkalbas, mokykloje rodant bet kokį aktyvumą, tave
gali „užgesinti“ bet kuriuo momentu. Paprastas to pavyzdys: atsa-
kinėjant į bet kokį klausimą per pamoką kitų atsakymai yra atsaky-
mai, o mano buvo priimami kaip kišimasis į viešąją tvarką. Ir tai neiš-
vengiamai trukdė mano mokslams – pažymiai krito. Bet ne pažymiai
čia svarbiausi, nes krito mano emocijos, krito pasitikėjimas savimi.*

*Man sunku apie tai kalbėti, bet esu susidūręs ir su kitomis patyčių
formomis. Man buvo grasinta peiliu, smūgiuota į šonus ir pasakyta,
kad to sulaukiau už tai, kad esu „pydaras“. Bet visa tai įvyko tokiose
vietose, kur būna mažai žmonių; tai darė net ne klasiokai, o visiškai
man nepažįstami žmonės.*

*Žinau, kad galėjau kreiptis pagalbos, bet su sąlyga, jog turėsiu prisi-
pažinti apie tai, kas esu. Tuo metu buvau tos nuomonės, kad visi yra
nusiuteikę prieš tokį mano gyvenimo aspektą kaip homoseksualumas.
Norėdamas kreiptis pagalbos turėjau priimti sprendimą – prisipažinti
ar ne. Būdamas penkiolikos kreipiausi pagalbos pas psichologą už
mokyklos ribų, bandžiau išspręsti savo problemą, ieškoti palaikymo
ir supratimo. Tačiau net ir tada norėdamas save apsaugoti nesiryžau
pasakyti, kad esu homoseksualus, nes nežinojau ko tikėtis.*

Mokykloje apie savo lytinę orientaciją nebuvo prisipažinęs niekam, bet manęs paklausdavo. Tai reiškia, jog tam, kad žmonės sužinotų, net nereikia prisipažinti ar kaip nors pabrėžti. Aš savo lytinės orientacijos nepabrėžiau, kaip tik stengiausi likti nematomas, bet tai buvo matoma pakankamai ryškiai. Kiti net paklausdavo, nes jiems buvo įdomu, bet aš mokykloje niekam nesakiau.

Mokykloje keli žmonės mane palaikydavo, bet tik tada, kai to nematydavo kiti. Vis dėlto, tavo įvaizdis klasėje ar šiaip toje žmonių grupėje tampa „sugadintas“, ir kiti tiesiog bijojo prisitarti, nes homoseksualumas yra stigma. Kad būtų galima pakeisti situaciją reikia arba labai drąsaus arba labai įtakingo žmogaus. Šalia manęs tokių žmonių nebuvo.

Mokytojai matė patyčias dėl lytinės orientacijos ir reaguodavo. Bet aiškindamiesi priežastis jie mėgindavo surasti kitą, nesusijusią su LGBT*. Manau, kad mokytojai specialiai nemato problemos, tačiau ji yra akivaizdi.

20 metų homoseksualus vaikas

Man asmeniškai visada didžiausia problema kilo su draugais. Nors, aišku, tokie ten ir draugai... Visada labai puikiai sugebu nekreipti dėmesio į įvairius komentarus iš nepažįstamų arba nemėgstamų žmonių pusės, ir tuo talentu didžiuojuosi. Bet pažįstamų, mėgstamų, draugiškų žmonių homofobiški pasisakymai visada labai šokiruoja ir priverčia jaustis nesaugiai.

Tikriausiai dėl to ne tik man vienai, bet ir kitiems LGBT* žmonėms, ieškant artimų draugų kyla problemų, o tai tik dar labiau įtvirtina juos persekiojantį vienišumo jausmą.

Pavyzdžiui, puikiai prisimenu: kai dar lankiau meno mokyklą, pamokas turėjau su 12 ar 13 merginų, kurios man visada atrodė labai linksmos ir draugiškos, turėjo puikų humoro jausmą ir t.t. Savaimė suprantama, taip puikiai viskas ėjosi tik kol kalba kažkaip nepasisuko apie LGBT* teises, konkrečiai apie smurto atvejį prieš LGBT* ben-

druomenę. Tada sužinojau, kad tos linksmos ir draugiškos merginos, išvydusios smurto atvejį, visai be didelių skrupulų prie jo prisidėtų, ką jau bekalbėti apie pagalbą. Nuo tos dienos toje klasėje jaučiausi svetima ir nesaugi, o tai tik dar labiau sustiprino aplinkinių homofobiją, kurią labai stipriai jaučiau ankstyvoje paauglystėje.

Aišku, ne visi atvejai būna tokie drastiški. Kartais užtenka, kad generoriška klasės draugė pasakytų kaip „pydariškai“ atrodo kažkokia situacija, pasijuoktų iš kokio su LGBT* susijusio naujienų straipsnio, ar dar kurio iš šimto mažyčių agresijos būdų, kurie verčia savo bendruomenėje jaustis svetimam, dėl kurių reikia „nuryti“ savo principus arba prabilti ir, tikrąja to žodžio prasme, likti vienu vienam priešiškoje aplinkoje. Ir tai akimirksniu užkerta kelią ieškant artimesnės, tikresnės draugystės, nes niekada neaišku, kas ta tema ką pasakys. Kita problema yra tai, kad net kai LGBT* (ir ne tik LGBT*) jaunimas patiria homofobines patyčias, jie neturi j ką kreiptis. Visi oficialūs asmenys, visos autoritetingos figūros, yra lygiai tokios pat „tiksinčios laiko bombos“ kaip ir mokyklos draugai, giminės ir visuomenė. Mokytojai, psichologai, socialiniai pedagogai noriai siūlo savo pagalbą, pažada išspręsti visas problemas, „tu tik jiems pasakyk“, tačiau sužinoję, kad problema bent iš dalies susijusi su lytinėmis mažumomis jie visus pažadus labai greitai atsiima, „nusiplauna nuo tavęs rankas“ ir priima išvadą, kad jei tik „nustotum būti gėjus“, tai jokios problemos iš viso nebūtų, tai ko dar iš jų nori? Didžioji dalis mokytojų neturi jokios kompetencijos padėti LGBT* vaikams ir nenori jos įgyti.

18 metų homoseksuali mergina

Mokykloje buvo sunku. Pradinėse klasėse neteko kentėti, nes vaikai dar mažai ką suprato, o ir pats nejaučiau, kad toks esu. Vaikiausi mergaites, nes tada man sakė, kad tai yra natūralu ir sveika, ir kitaip būti negali. Nuo penktos iki dešimtos klasės kenčiau pragarą. Esu homoseksualus ir visada lengviau įsiliedavau į merginų kolektyvą.

Niekada neradau bendros kalbos su vaikiniais, nors pats esu gana vyriškas: nesielgiu mergaitiškai, kalbos maniera neišskirtinė. Žinoma, mane nuo jų (vaikinių) visada labiau atstūmė kitokie pomėgiai – niekada nemėgau sporto, mieliau darydavau ką nors iš siūlų: mėgau megzti, siuvinėti, pinti ir viskas sekdavosi. Dėl to ir prasidėjo patyčios. Kai kenčiau patyčias, pats buvau labai sutrikęs. Niekada nemaniau, kad buvau homoseksualus, galbūt tiesiog jautresnės sielos vaikas, bet jie mane palaužė, sugriovė mano pasitikėjimą savimi. Iš manęs kasdien tyčiojosi, turėjau vaikščioti nuleidęs akis, kad tik ko nors „neužkabinčiau“. Ne kartą buvau stumdomas, iš manęs buvo viešai tyčiojama, aplink susirinkę mokiniai juokėsi, „mėtė“ žvilgsnius ir žodžius. Po truputį nugrimzdau į depresiją, nes nežinojau, ką daryti ir kodėl žmonės manęs nekenčia. Pamatę patyčias mokytojai jas tiesiog ignoruodavo arba sakydavo, kad „viskas praeis“. Bet nepraėjo. Mane gąsdindavo, nenorėdavau keltis iš lovos, nes žinojau, kad vėl grįšiu į klasę, kurioje iš manęs tyčiosis, mėtys į mane daiktus. Ir pasipriešinti negalėjau, nes buvau vienas, vienas prieš juos visus. Nepaisant to, mokiausi gerai ir po truputį pradėjau save analizuoti, kelti sau klausimą, kas aš esu, ir po truputį atsitiesiau. 11-12 klasėje patyčios baigėsi (pasikeitė aplinka ir žmonės suaugo), bet vis tiek jaučiau nemalonius vaikinių žvilgsnius ir neįaukią atmosferą.

19 metų homoseksualus vaikas

Per ketverius gimnazijoje praleistus metus patyriau daugiau streso nei malonių situacijų. Tikybos, etikos, pilietinio ugdymo pagrindų mokantys mokytojai – visi, lyg susitarę tikino, jog homoseksualumas yra išsigimimas, o bet koks šios temos palietimas žiniasklaidoje buvo laikomas propaganda. Anksčiau paminėtų dalykų pamokose ši tema buvo dažnai paliečiama, bet nė karto neaptariama laikantis bent neutralios pozicijos. Visada būdavo pabrėžiami tik negatyvieji aspektai. Apmaudu, jog tikybos mokytoja kartu buvo atsakinga ir

už ugdymą bei visus renginius. Tad „homofobinis švietimas“ tiesiogiai persismelkė į mokyklos valdymą ir kasdienį gyvenimą. Ramstis, padėjęs tuos metus „ištempti“ mokykloje, buvo pokalbiai su be galo kompetentinga ir supratinga mokyklos psichologe, kuriai esu labai dėkingas už pagalbą, bei tos pačios orientacijos bendraklasė.

20 metų homoseksualus vaikas

Iš tikrųjų mokyklą jau esu pabaigusi, bet savo mokykloje nesulaukiau akivaizdžių patyčių, nors turėjau partnerę iš kitos klasės. Tikrai manau, kad ne tik artimi draugai, bet ir keli klasiokai bei aplinkiniai žinojo apie mūsų santykius, bet to nesureikšmino, turėjome savo privatų gyvenimą ir garsiai to neviešinom. Nežinau kas būtų buvę, jei oficialiai būtume pasiskelbusios. Kartą ar du apie šią tematiką buvo pajuokauta, bet tiesiogiai, ne už nugarų, štai ir viskas. Gal taip buvo dar ir todėl, kad tai buvo didmiesčio gimnazija, o vyresni mokiniai turi truputį daugiau tolerancijos ar tiesiog įdomesnės veiklos, nei kapstymasis svetimuose reikaluose. Galbūt nėra labai gerai, kai visi teoriškai žino apie kai kurių mokykloje esančių žmonių lytinę orientaciją, bet apie tai nekalba, tą asmenį ignoroja. Bet galų gale tai – geriau, nei sulaukti negatyvios reakcijos.

19 metų homoseksuali mergina

Mokyklą jau baigiau, bet savo homoseksualumą atradau dar ten besimokydama. Kadangi visuomenės nustatyta, kas yra normalu, o kas ne, ir diegiama tiek iš mokytojų, tiek iš mokinių, kurie tą informaciją „atsinešdavo“ iš namų bei žiniasklaidos, tai tiesiog tylėjau apie tai. Atsiverdavau tik patiems artimiausiems ir, kaip man atrodė, patikimiems draugams (tėvai tuo metu nežinojo). Be abejo, su laiku yla išlenda iš maišo, mat kartais nelabai ir pavykdavo nuslėpti savo simpatijas vienai ar kitai merginai, todėl prasidėjo žodinės patyčios.

Fizinių patyčių dėl savo lytinės orientacijos niekad nesu patyrusi. Bet, ko gero, tik todėl, jog dėl neapsaugančių įstatymų jausdavausi įbaugina būti savimi ir slėpti savo lytinę orientaciją.

20 metų homoseksuali mergina

Pats daugiau LGBT* asmenų savo mokykloje nepažįstu, per pamokas ar pertraukas šia tema visai nediskutuojama. Kartais tik iš klasės draugų girdžiu juokelius apie gėjus ir lesbietes, dažniausiai jie būna stereotipiniai, konkrečiai manęs nežeidžia. Tačiau pora vaikinių iš kitos klasės yra mane užgaulioję ir pravardžiaavę einant iš mokyklos, todėl tapau nedrąsus, užsidaręs. Bijojau eiti į mokyklą, bijojau joje vaikščioti, nueiti į tualetą, nes jčiau nuolatine grėsmę. Kartą iš tų pačių vaikinių sulaukiau grasinimo, kad mane išprievartaus tualete. Kūno kultūros persirengimo kambaryje jie nusimovė kelnes ir rodė man savo varpas, siūlė, kad jiems padaryčiau „oralinį“. Tuo metu buvau išsigandęs, bet atsisakiau, o jie tik nusijuokė, trenkė man per galvą ir išėjo. Kai vyksta tokie įvykiai tikrai nedrąsu kreiptis į auklėtoją ar mokytoją. Gali būti, kad ir iš kitų mokinių šitaip šaipomasi, pastebėjau, jog pašaipūnai yra iš prastų šeimų.

18 metų homoseksualus vaikas

Mano auklėtoja, biologijos mokytoja, vis sakydavo, jog man „tik paauglystė“ ir kad viskas „greitai praeis“, kad aš esu gėjus „dėl įdomumo“. Dabar, kai esu vyresnis, tos kalbos jau kelia juoką, tačiau dar prieš keletą metų, vis dėlto, tai nebuvo patys maloniausi žodžiai. Taip pat kasdien kai kurie mokiniai mane apeidavo arba iš viso bijodavo būti arčiau manęs, elgdavosi kaip su kokiu „raupsuotuoku“. Kasdien pasitaikydavo replikų.

19 metų homoseksualus vaikas

Patyčių dėl savo lytinės orientacijos aš nesu patyrusi. Jei kažkas paerzina, dažniausiai tai būna tiesiog draugiškas „stūmimas“. Tačiau du mano mokykloje besimokantys homoseksualūs vaikinai patiria apkalbas, ignoravimą, patyčias dėl savo „mergaitišku“ manierių. Manau, kad visuomenė į homoseksualias merginas žiūri atlaidžiau, nes yra tokia nuomonė, jog šios merginos paprasčiausiai neegzistuoja, kad jos nusivylusios vyrais, ištroškusios meilės ir todėl „pasirinkusios“ homoseksualią orientaciją. Vaikinams homoseksualios merginos yra „gražios pažiūrėti“. Vaikinai yra per daug skatinami būti „vyriškais“. Jie negali verkti, negali rengtis per daug madingai, negali dažyti plaukų, negali būti merginų kompanijoje. Tai – nerašytos „normalios“ visuomenės taisyklės.

17 metų homoseksuali mergina

Mokykloje niekad negalima atsiskleisti ir būti savimi: žinios iš karto pasklinda, paskalos persekioja kiekvieną žmogų, kuris yra „kitoks“. Dėl to ne kartą buvau stumdomas, iš manęs buvo viešai tyčiojama, aplink susirinkę mokiniai badė pirštais prirėmę prie sienos, negailėjo ir kumščių.

19 metų homoseksualus vaikas

Prieš keletą metų buvusioje mokykloje patyriau labai skaudžias patyčias. Mane stumdydavo, ant manęs spjaudydavo. Dėl to labai išgyvendavau, verkdavau. Pradėjau praleidinėti pamokas, suprastėjo pažymiai. Tapau uždaras. Galiausiai patyčios tapo tokios skaudžios, kad nebežinojau kur dėtis ir buvau pasiryžęs baigti savo gyvenimą iššokdamas per balkoną.

18 metų homoseksualus vaikas

Kadangi esu iš kaimo vietovės, tai mano mokykloje tokių kaip aš beveik nebuvo, o jei ir buvo, – nenučiuokiau. Į tokius kaip aš mano mokykloje žiūri labai skeptiškai. Visiems sunku priimti mano kitokį mąstymą, elgesį ir požiūrį. Patyčios ir užgauliojimai beprotiškai žeidžia ir neigiamai veikia psichiką. Jei būčiau tai patyręs kiekvieną dieną – tikriausiai būčiau išprotėjęs.

18 metų biseksualus vaikas

Mokiausi vienoje Vilniaus vidurinių mokyklų. Mokykloje tikrai pažinčiau homoseksualių asmenų, kurie apie tai nekalbėjo viešai, atsisleisdavo tik artimiausiems žmonėms, draugams. Iš asmeninės partijos galiu teigti, kad bent jau mano mokykloje, vyresnėse klasėse aktuali buvo ne patyčių ar smurto, o piktų apkalbų problema. Tai nepasiekdavo tokio lygio, kad trukdytų mokytis ar dalyvauti mokyklos veikloje. Tačiau patyčių sulaukdavome iš kitų mokinių. Diskriminacija buvo jaučiama ir iš kai kurių mokytojų, tad nepamenu tokio atvejo, kad dėl šių užgauliojimų būtų konsultuojamasi su jais. Nelabai galia nuspėti ir įvykių eigą, jei kas nors būtų nusprendęs viešai prabilti apie savo orientaciją. Tikiu, jog tai nebūtų priimta labai lengvai. Visgi buvo LGBT* temas pamokų metu kėlusių mokytojų. Viena vertus, tai – gerai, mat mokiniai turėdavo išklausti šiojį tokį, mokslu grįstą kursą apie homoseksualumą. Kita vertus, tai ne visada tinkamai atsiliepdavo mokiniams, kurie menamai buvo homoseksualūs.

20 metų homoseksualus vaikas

Kol mokykloje dar nebuvo pasklidusios kalbos, kad aš homoseksuali, tekdavo kentėti stiprias patyčias dėl savo „berniukiškumo“. Laikui bėgant mokykloje pasklido gandai apie tai, kad aš tikrai homoseksuali, o tada ir prasidėjo gana aktyvus žeminimas, patyčios, grasinimai susidoroti ir t.t.

18 metų homoseksuali mergina

Šiuo metu negyvenu Lietuvoje, bet anksčiau, kol buvau ten, gyvenau baimėje. Bijoju priimti save tokią, kokia esu, ir ilgą laiką tarpą bandžiau tai neigti. Galiausiai radau tinkamų žmonių, kuriems galėjau išsipasakoti, tačiau jausdama didelę baimę. Ir tai buvo ne suaugusieji, o bendraamžiai. Tiksliau bendraamžės, nes vaikinams to pasakyti neįmanoma. Asmeniškai manau, kad niekas neturėtų taip jaustis. Kiekvienas turėtų jaustis patogiai žinodamas, kas jis yra, bet visuomenė ir tėvai nuo mažens sako jog tai – „blogai“, „nenatūralu“, „pasirinkimas“, „fazė“ ir t.t. Manau, kad turėtų būti daromos išvados ir turėtų būti priimti tokie, kokie esame, tačiau, deja, Lietuvos žmonės vis dar gyvena praėjusiais laikais, yra siaurų pažiūrų. Manau, kad mokyklose turėtų būti skirta bent viena ar dvi pamokos (kad ir tos, susijusios su brendimu) per metus, skirtos supažindinti mokinius su tokiais žmonėmis kaip mes. Parodyti, kad ir mes esame normalūs. Kad taip pat darome karjerą, turime svajonių ir normalius gyvenimus. Mano manymu taip situacija turėtų nors šiek tiek pagerėti. Ne daug, bet tai – jau pradžia.

17 metų homoseksuali mergina

PRAKTINIAI PATARIMAI

Ką daryti pastebėjus patyčias?

Visų pirma – **reaguokite nedelsiant**. Svarbu, kad tiek auka, tiek smurtautojas, tiek pašaliniai stebėtojai, matytų, kad nesitaikstote su patyčiomis, jog toks elgesys yra nepriimtinas ir visi mokiniai bus apsaugoti nuo smurto. Darykite tai garsiai ir atvirai, kad visi girdėtų jūsų žodžius. Mokytojo reakcijos stoka gali būti suprasta kaip patyčių toleravimas, o tai gali tik paskatinti smurtautojus dar labiau tyčiotis.

Aiškiai apibrėžkite tai, ką pamatėte. Nebandykite sumenkinti to, kas įvyko, aiškiai įvardinkite įvykius. „Ką tik pavadinau jį homoseksualios orientacijos žmones žeminančiu žodžiu. Šis posakis yra diskriminuojantis ir įžeidžiantis“. Jei išgirdote neapykantos kalbą, nevykusius juokelius apie LGBT* žmones – būtinai pabrėžkite jų diskriminuojančią paskirtį. Tačiau svarbu nedaryti prielaidos, kad patyčių incidento auka yra homoseksuali ar biseksuali; dar svarbiau – nesakyti nieko, kas gali būti ne taip suprasta. Toks elgesys gali tik paskatinti patyčias konkretaus mokinio atžvilgiu.

Išreikškite griežtą poziciją dėl patyčių. Pasakykite, jog toks elgesys yra diskriminuojantis ir netoleruotinas. Aiškiai pabrėžkite, kad besityčiojantys asmenys ateityje sulauks pasekmių, jei nepakeis savo elgesio.

Pasikalbėkite su patyčių auka. Paklauskite, kaip mokinys jaučiasi ir ar dažnai patiria patyčias. Leiskite mokiniui išsikalbėti, nevertinkite ir neteiskite to, ką jis sako. Patikinkite, kad jis nekaltas dėl patyčių. Paklauskite,

kokios pagalbos jam trūksta ir pasakykite, kad jei kas nors įvyktų, jis visada gali kreiptis į jus. Užtikrinkite, kad padarysite viską, kad patyčios nebeprisikartotų.

Kaip elgtis išgirdus homofobiškus posakius?

Homofobinė kalba dažnai vartojama neapgalvotai, neretai į ją nereaguojama, nes nežinoma kaip. Yra manančių, kad ji nekenksminga. Tačiau homofobiškų posakių ignoravimas mokykloje yra netoleruotinas, nes siunčia žinutę, kad homoseksualių ir biseksualių žmonių diskriminavimas yra leistinas, o tai dar labiau paskatina patyčias.

- Neignoruokite homofobiškų posakių ir nuolat priminkite mokiniams, kad panaši kalba yra nepriimtina.
- Būtinai pasikalbėkite su mokiniais apie tai, kodėl jie vartoja šiuos žodžius. Be paaiškinimo uždraudę vartoti tam tikrus žodžius galite sulaukti priešingų rezultatų. Svarbu pasikalbėti su mokiniais ir kartu išsiaiškinti, kodėl toks elgesys neleistinas.
- Paklauskite, ką sakydami vieną ar kitą žodį jie turi omenyje. Išsiaiškinkite, ką jie norėjo pasiekti vartodami šį žodį. Paklauskite, ar jie mano, kad įžeidinėti LGBT* asmenis yra priimtina.
- Dažnai keiksmažodžiai „pydaras“ ar „gaidys“ yra vartojami net nesimąstant, jog jie adresuojami būtent LGBT* bendruomenės nariams. Pasikalbėkite su mokiniais apie tai, jog šie žodžiai ir kitos homofobiškos replikos yra taikomi konkrečiai asmenų grupei, kad negalima diskriminuoti nė vieno žmogaus.
- Palaikykite panašias replikas išgirstančius mokinius.

Ką daryti kai mokinys atskleidžia savo lytinę orientaciją?

Atsiskleidimas – labai sudėtingas ir ilgalaikis procesas. Kai žmogus jaunas, savo lytinę orientaciją atskleisti yra ypatingai sunku. Tyrimai rodo, kad nuo to momento, kai asmuo suvokia savo lytinę orientaciją iki jos atskleidimo, dažniausiai praeina daugiau kaip penkeri metai. Jauni žmonės yra ypatingai pažeidžiami ir gali tapti pajuokų, patyčių ar net smurto aukomis. Tad savo lytinę orientaciją atskleidusiam mokiniui be galo reikalingas supratimas ir parama.

Nereikia tikėtis, kad mokyklos aplinkai tapus draugiškesne, kiekvienas homoseksualus ar biseksualus mokinys prisipažins apie savo lytinę orientaciją. Tačiau jei teigiamai atsiliepsite apie homoseksualius bei biseksualius žmones, skatinsite toleranciją, mokiniai ims jums pasitikėti ir, tikėtina, vienas iš jų gali jums atskleisti savo paslaptį.

Svarbu žinoti, kad jaunas žmogus apie savo lytinę orientaciją gali prisipažinti netiesiogiai. Tokie klausimai kaip „ar aš gėjus/lesbietė, jei taip jaučiuosi?“ ir „ar galiu tai pakeisti?“ nereiškia abejojimo lytine orientacija ar noro ją pakeisti, bet rodo baimę, kad žmogaus gali nepriimti tokio, koks jis yra.

- Neatstumkite mokinio. Išklausykite jį ir palaikykite. Atsiskleidimas yra drąsus poelgis – įvertinkite tai. Jei jaunas žmogus prisipažįsta apie savo lytinę orientaciją, tai reiškia, jog jis labai jums pasitiki ir viliasi, kad reaguosite adekvačiai. Tokiu būdu jis ieško informacijos ir paramos. Galbūt jūs esate pirmas žmogus, kuriam jis prisipažino. Mokiniai, kurie atsiskleidę nesulaukdavo palaikymo ir reakcija į jų prisipažinimą buvo neigiama, linkę dar labiau užsidaryti savyje. Ateityje jie nebenori ir bijo prisipažinti kitiems žmonėms. Be to, dėl baimės būti nesuprastais, jie dažnai nepraneša apie patiriamas patyčias.

- Nuraminkite mokinį. Pasakykite, kad suprantate, jog jis yra išsigandęs ir pasimetęs, bet buvimas homoseksualių ar biseksualių yra normalus dalykas ir kad jis neturėtų dėl to jaustis blogai.
- Paklauskite, kas nutiko, jog jis nusprendė prisipažinti apie tai būtent dabar. Galbūt jo gyvenime kažkas įvyko, todėl nusprendė pasidalinti šia labai svarbia informacija, nes jaučiasi nesaugus ir vienišas. Galbūt jam reikia paramos ar pagalbos, gal jis susiduria su patyčiomis ir todėl ieško patikimo žmogaus, su kuriuo galėtų apie tai pasikalbėti. Paklauskite, ar mokykloje jis nesusiduria su patyčiomis. Pasiteiraukite, ar jūs galite ką nors dėl to padaryti.
- Nekalbėkite apie jo ar jos lytinę orientaciją kaip apie problemą ar iššūkį.
- Patikinkite mokinį, kad jūsų pokalbis yra konfidencialus, bet praneškite apie atvejus, kai galite būti priversti apie tai, ką išgirdote (smurtą, grėsmę gyvybei ar sveikatai) pranešti kitiems.
- Paklauskite jo, ar jis prisipažino tėvams. Jei tai jau įvyko, paklauskite, kaip jie reagavo. Galbūt mokinys yra atstumtas šeimos ir nesulaukia palaikymo, galbūt jis ar ji namuose netgi patiria smurtą. Jeigu jis ar ji dar tik planuoja atsiskleisti šeimai – padėkite pasiruošti šiam pokalbiui.
- Jei nežinote atsakymų į mokinio užduodamus klausimus – būkite atviri ir pripažinkite tai. Pasakykite, kad iki kito pokalbio pasistengsite sužinoti daugiau.
- Patikinkite mokinį, kad jį palaikote ir kad jis visuomet gali į jus kreiptis, arba pasiūlykite kitą asmenį, su kuriuo jis galėtų pasikalbėti.

Ką daryti kai mokinys atskleidžia, kad iš jo tyčiojamosi dėl lytinės orientacijos?

- Užtikrinkite pokalbio konfidencialumą. Jaunas žmogus turi suvokti, kad jūs, kaip suaugęs asmuo, esate atsakingas už jo saugumą. Informuokite jį, jog iškilus tam tikroms aplinkybėms, jūs galite būti priverstas įtraukti į šį pokalbį ir kitus asmenis. Iškilus grėsmei sveikatai ar gyvybei jūs privalėsite apie tai informuoti mokyklos vadovybę ar net policiją (jei mokinys papasakotų apie jam gresiantį pavojų ar fizinį smurtą).
- Užtikrinkite mokinį, jog tai – ne jo kaltė, ir kad jis nenusipelno tokio elgesio. Patikinkite jį, kad jis – normalus. Jis tikriausiai nuolat iš bendramokslų bei kitų žmonių girdi, kad kažkas su juo yra ne taip. Užtikrinkite jį, jog tai netiesa.
- Pasakykite, kad jis privalo pasirūpinti savo saugumu: nelikti vienas, ypač tose vietose, kuriose nėra suaugusiųjų (tualetai, rūbinė); jei nesijaučia saugus – kreiptis pagalbos į mokytojus, auklėtoją, socialinį pedagogą ar psichologą.
- Patarkite, kur jis gali ieškoti pagalbos.
- Pasiūlykite, jog apie patyčias pasikalbėtų su geriausiu draugu ar drauge ir paprašytų būti šalia.
- Pabrėžkite, kad atsakas agresijai negali būti agresija. Ji gali tik pabloginti padėtį ir sukelti dar didesnę smurto bangą. Be to, mokinys pats gali būti apkaltintas agresijos provokavimu.

- Patarkite užrašinėti visus patyčių incidentus, juos dokumentuoti, o taip pat laikyti įrodymus (žinutes, grasinančius laiškus).

Kai visi sužinojo, kad esu biseksualus, vaikinai ėmė mane pravardžiuoti, man grasinti, gąsdinti, rašyti internete, sakyti į akis visokius šlykščius žodžius. Net žmonės, su kuriais nebendravau, staiga pradėjo prie manęs kabinėtis.

14 metų homoseksualus vaikas

Mokykloje kasdien patirdavau patyčias, stumdymus, apkalbinėjimus, spjaudymus, tačiau nieko negalėjau pakeisti, nes buvau vienas.

18 metų homoseksualus vaikas

KAIP KALBĖTI APIE LGBT* SU MOKINIAIS?

Pamokos

Gali pasirodyti, kad aptarti LGBT* liečiančias temas mokykloje pasitaiko per mažai progų. Per biologijos pamokas ši tema gali būti aptarta pasakojant apie hormonus, per pilietiškumo – apie žmogaus teises, per etikos – apie kiekvieno žmogaus orumą ir teisę būti tokiu, koks jis yra, bei toleranciją. Tačiau progą pakalbėti šia tema galima rasti per beveik kiekvieno dalyko pamoką. Daugiau kaip 60 % LGBT* jaunuolių požiūrio tyrime dalyvavusių respondentų įsitikinę, jog homofobinių patyčių mokykloje problemą padėtų išspręsti daugiau užsiėmimų šia tema.

Kiekvienas mokytojas gali rasti progą aptarti homoseksualumą ir biseksualumą. Per pamoką diskutuojant apie įvairovę, nuostatas, žmogaus teises galima įtraukti šias temas kaip diskriminacijos pavyzdžius. Taip pat ši tema gali būti paliečiama per pamokas aptariant žinomus žmones – menininkus, visuomeninius veikėjus, rašytojus, mokslininkus, politikus.

Neretai kalbant apie vieną ar kitą menininką, rašytoją, analizuojant jo veikalus, pristatoma ir jo biografija. Tačiau pasakojant apie homoseksualų ar biseksualų rašytoją ar menininką ši informacija dažniausiai yra praleidžiama. Gali būti, kad būtent meilė tos pačios lyties draugui ar draugei ir įkvėpė autorių parašyti vieną ar kitą kūrinį.

Štai keli įžymūs istoriniai veikėjai, kurie identifikavosi kaip homoseksualūs ar biseksualūs asmenys, arba apie kuriuos žinoma, kad tam tikru gyvenimo laikotarpiu jie buvo užmezgę artimus santykius su tos pačios lyties asmeniu:

- Senovės graikų poetė Sapfo
- Graikų filosofas Sokratas
- Graikų filosofas Platonas
- Graikų filosofas Aristotelis
- Romos imperatorius Adrianas
- Makedonijos karalius Aleksandras Didysis
- Romėnų politikas ir karvedys Gajus Julijus Cezaris
- Romėnų politikas ir filosofas Markas Tulijus Ciceronas
- Anglijos karalius Ričardas I (Ričardas Liūtaširdis)
- Prancūzijos karalius Pilypas III Narsusis
- Italų skulptorius Donatelas
- Osmanų imperijos sultonas Mehmedas II
- Italų tapytojas, mokslininkas ir išradėjas Leonardas da Vinčis
- Italų skulptorius ir tapytojas Mikelandželas
- Anglų filosofas ir visuomeninis veikėjas Fransisas Beikonas
- Anglų rašytojas Viljamas Šekspyras
- Prūsijos karalius Frydrichas II
- Britų poetas Lordas Baironas
- Danijos poetas ir rašytojas Hansas Kristianas Andersen
- Rusų kompozitorius Piotras Čaikovskis
- Rusų rašytojas Nikolajus Gogolis

- Anglų poetas ir rašytojas Oskaras Vaildas
- Anglų rašytoja Virdžinija Vulf
- Ispanų dailininkas Salvadoras Dali

Fakto apie žinomo asmens lytinę orientaciją paminėjimas ne tik leidžia atskleisti daugiau informacijos apie garsų žmogų, bet ir parodo, kad homoseksualūs, biseksualūs ar translyčiai asmenys visada buvo, yra ir bus visuomenės dalimi. Ne tik heteroseksualūs žmonės tampa žinomi ir gyvenime daug pasiekia. Tokia informacija teigiamai veikia LGBT* mokinius ir padeda jiems suvokti, jog jų lytinė orientacija yra normali ir priimtina. Informacija apie žymius žmones, kurie taip pat buvo ar yra neheteroseksualūs, leidžia šiems mokiniams labiau pasitikėti savimi, įsisąmoninti savo potencialą bei suteikia pozityvų pavyzdį, kuriuo jie gali sekti. Tuo pat metu heteroseksualūs jaunuoliai susitaiko su tuo, kad visuomenė yra įvairialypė, o tai ugdo jų toleranciją bei pakantumą diskriminuojamų grupių atstovų atžvilgiu. Be to, fakto apie žinomo žmogaus lytinę orientaciją aptarimas sukuria palankią atmosferą išsamesniam pokalbiui apie LGBT* asmenų diskriminacijos problemą.

Svarbu prisiminti, jog klasėje gali būti homoseksualių, biseksualių ar translyčių mokinių, kuriuos tam tikras LGBT* temų pateikimo būdas gali žėisti. Tad su mokiniais diskutuojant LGBT* klausimais, labai svarbu nepamiršti kelių dalykų:

- Nedvejokite dėl LGBT* asmenų lygiateisiškumo, parodykite, kad lygybė ir orumas yra nediskutuotina kiekvieno žmogaus, nepriklausomai nuo jo lytinės orientacijos ar kitų savybių, teisė.
- Netapatinkite homoseksualumo ir biseksualumo vien su seksualiniu elgesiu. Homoseksualumas ar biseksualumas, lygiai taip pat kaip ir heteroseksualumas, visų pirma yra gebėjimas su kitu žmogumi užmegzti artimą emocinį ir dvasinį ryšį.
- Nedarykite prielaidos, kad visi mokiniai klasėje yra heteroseksualūs.

- Seksualumas – daugeliui nejauki tema, tad kalbėkite taktiškai ir jautriai.
- Sekite savo kalbą bei atremkite homofobiškas mokinių replikas bei nevykusius juokelius.
- Būkite pasiruošę tam, kad klasėje kalbant LGBT* tema gali užvirtti diskusija ir pasigirsti nemažai homofobiškų nuostatų – pasiruoškite kalbėti argumentuotai ir netoleruokite įžeidimų LGBT* asmenų atžvilgiu.
- Netoleruokite tokio lytinių orientacijų vertinimo, kuris teigia, jog kuri nors iš jų yra geresnė ar „natūralesnė“ nei kitos.
- Apie LGBT* bendruomenę kalbėkite kuo dažniau – tokios tarptautinės šventės kaip Holokausto aukų atminimo diena, Pasaulinė psichinės sveikatos diena ar Pasaulinė AIDS diena gali suteikti galimybę aptarti jos patiriamą diskriminaciją.
- Pateikite pozityvų požiūrį į LGBT* bendruomenę. Tai nėra tik su įvairiomis problemomis susidurianti visuomenės grupė.
- Stenkitės klasėje sukurti draugišką, atvirą ir nekeliančią nerimo aplinką. Ją sukurti padėtų klasės taisyklių sukūrimas ir laikymasis.
- Nekalbėkite apie su LGBT* susijusius mitus ir stereotipus, jei neketinate naudodamiesi patikima informacija jų paneigti.
- Pabrėžkite, kad LGBT* asmenys prisideda prie visuomenės įvairovės ir gerovės.

Žmonės gąsdina tai, ko jie nesupranta. Šia tema reikia kalbėti DAUG ir dažnai.

19 metų homoseksualus vaikas

Kai pamokų metu iškeliamą LGBT* tema, kai kurie homofobiškai nusiteikę mokiniai pradeda labai drąsiai reikšti savo nuomonę, kuri, žinoma, mane ir kitus (jeigu tokių yra) LGBT* asmenis verčia jaustis nejaukiai. Iš patirties žinau, kad homofobai gali pereiti ir atsistoti į mūsų, LGBT* atstovų pusę. Turiu omenyje: ne tapti LGBT*, bet mus suprasti ir apginti. Todėl būtų logiška manyti, jog, jei LGBT* tema būtų dažniau iškeliamą mokyklos užsiėmimuose, apie tai būtų vedamos paskaitos ir panašiai, padėtis pagerėtų, o homofobų skaičius sumažėtų. Juk niekas iš mūsų negimė būdamas homofobu.

16 metų homoseksuali mergina

Ši tema mokykloje yra labai jautri, pavyzdžiui, per etikos pamokas ne kartą buvo iškeltas LGBT* klausimas, o mokiniai paprastai į tai reaguodavo ganėtinai audringai ir diskriminuojančiai. Buvo pasisakymų už smurtą, net atsiribojimą nuo draugo ar šeimos nario, jei sužinotų, kad jis – netradicinės orientacijos. Asmeniškai aš po tokių diskusijų pradėdau jaustis labai nesaugiai, atrodo, kas nors ims persekioti įtardamas, jog esi vienas iš jų. Aš pavargau apsimitinėti ir vaidinti „normalų“, bet žinant mūsų visuomenės požiūrį į LGBT*, visa tai verčia mane kraustytis į užsienį.

18 metų homoseksualus vaikas

Svečiai mokykloje

Vienas geriausių būdų paneigti nusistovėjusius stereotipus bei neigiamas nuostatas tam tikros žmonių grupės atžvilgiu – susitikti ir betarpiškai susipažinti su šios grupės atstovais. Tyrimai rodo, jog tokie reiškiniai, kaip rasizmas, ksenofobija ir homofobija yra tiesiogiai susiję su tuo, kiek kitos rasės, tautybės ar lytinės orientacijos asmenų žmogus pažįsta asmeniškai. Kuo dažniau žmogus susiduria su kitų visuomenės grupių atstovais, tuo

rečiau norint pažinti jį supantį pasaulį bei žmones jam tenka vadovautis stereotipais.

Artimesnis susipažinimas su kitų visuomenės grupių nariais leidžia suvokti, kad jie – lygiai tokie patys žmonės kaip ir mes. Taip paneigiami stereotipai ir suformuojama nauja, pozityvesnė nuomonė apie žmogų bei visuomenės grupę, kuriai jis priklauso.

Tokią galimybę siūlo „Gyvoji biblioteka“ – projektas, kurio metu galima susipažinti ir pabendrauti su žmonėmis, priklausančiais pažeidžiamoms socialinėms grupėms. Projekto autorių teigimu, geriausias būdas pažinti įvairovę – tiesiogiai su ja susidurti. Kalbant su įvairioms stereotipizuotoms visuomenės grupėms priklausančiais žmonėmis galima išbandyti savo toleranciją ir pakeisti klaidingas nuostatas.

„Gyvąją biblioteką“ galima pasikviesti į savo mokyklą ir suteikti mokiniams galimybę iš arčiau susipažinti su įvairių mažumų atstovais. Dažniausiai tai – įvairias diskriminacijos formas dėl odos spalvos, religijos, amžiaus, neįgalumo, lytinės orientacijos patiriantys asmenys. Šie žmonės ateina į mokyklą ir mokiniai turi galimybę juos „pasiskolinti“ – prieiti ir pasikalbėti, paklausti rūpimų klausimų apie jų, kaip diskriminuojamos grupės atstovų, gyvenimą ir patirtį.

Kaip teigia patys „Gyvosios bibliotekos“ autoriai, tokie pokalbiai sugriauna nežinios ir baimės sieną, ugdo toleranciją bei tarpusavio supratimą. Pokalbiai su pažeidžiamų grupių atstovais atveria akis, skatina susimąstyti, nustebina, sujaudina ir įtraukia.

Daugiau informacijos apie šį projektą bei kaip jį galima pasikviesti į jūsų mokyklą rasite užsukę į internetinę svetainę www.gyvojibiblioteka.lt.

ŽINGSNIAI KAIP SUKURTI LGBT* DRAUGIŠKĄ APLINKĄ: STRATEGIJA MOKYKLAI

Net ir vienam mokytojui pakeitus savo elgesį bei reakciją į homofobines patyčias, gali pagerėti visos mokyklos atmosfera. Tačiau siekiant ilgalaikio ir patvaraus problemos sprendimo būdo, būtina į kovą prieš patyčias įtraukti visą mokyklos bendruomenę. Prie to prisidėti gali konkrečių ir aiškių mokyklos taisyklių bei strategijų sukūrimas bei nuoseklus jų įgyvendinimas.

Pirmasis žingsnis: problemos pripažinimas ir identifikavimas

Visų pirma, labai svarbu suvokti ir pripažinti, jog patyčios mokykloje iš tiesų vyksta ir kad dalį jų sudaro patyčios dėl lytinės orientacijos. Homofobinės patyčios dažnai lieka nepastebėtos, tačiau į jas būtina atkreipti dėmesį ir reaguoti į atvejus, kai mokiniai, pasitelkdami LGBT* bendruomenę įžeidžiančius posakius ar nevykusius juokelius, tyčiojasi vieni iš kitų, arba, kai mokinys ar mokinė tampa patyčių auka todėl, kad neatitinka stereotipinio vyro ar moters įvaizdžio. Svarbu nepamiršti, kad homofobinės patyčios paveikia ne tik LGBT* mokinius.

- Paskatinkite mokinius pranešti apie homofobines patyčias (pastatykite dėžutę, į kurią galima anonimiškai įmesti raštelį, arba sukurkite elektroninį paštą, į kurį galima parašyti).

- Skatinkite mokytojus ir mokyklos personalą pranešti apie homofobines patyčias ir registruokite šiuos įvykius: jų laiką ir vietą, liudininkus, patyčių dalyvius, patyčių pobūdį. Turint įrodymų lengviau įtraukti ir paskatinti tėvus, mokyklos personalą bei vadovybę imtis veiksmų šio tipo patyčių problemai spręsti.

Antrasis žingsnis: mokyklos lygybės politikos sukūrimas

Apibrėžkite ir visiems paskelbkite, kokia mokyklos politika patyčių atžvilgiu. Didžiojoje Britanijoje atlikto tyrimo duomenimis, mokyklose, kuriose buvo pareikšta, jog homofobinės patyčios yra netoleruotinos, LGBT* jaunuoliai net iki 60 % rečiau patyrė patyčias¹⁸. Aiškumas, jog patyčios dėl lytinės orientacijos yra nepriimtinos, leidžia jaustis saugiau ne tik homoseksualiems, biseksualiems ir translyčiams mokiniams, bet ir visiems marginalizuojamoms grupėms priklausantiems ar pagal kitas savybes diskriminuojamiems asmenims.

Trečiasis žingsnis: draugiškos mokyklos aplinkos skatinimas

Paaiškinkite, kokios mokyklos vertybės socialinės lygybės ir įvairovės atžvilgiu. Skatinkite mokytojus nedelsiant reaguoti į homofobinę kalbą. Nuolatos girdėdami homofobiškus juokelius ir panašias replikas, ir matydami, kaip mokytojai tai toleruoja, LGBT* jaunuoliai mokykloje jaučiasi nepritampantys ir nereikalingi. Skatinkite mokinių sąmoningumą apie homofobinės kalbos vartojimą.

¹⁸ The Teachers' Report. Homophobic bullying in Britain's schools. Stonewall. 2009. <http://www.stonewall.org.uk/documents/the_teachers_report_1.pdf>

Kėtvirtasis žingsnis: mokinių palaikymo ir informavimo sistemos sukūrimas

LGBT* mokiniams dažnai kyla nemažai klausimų. Jie turi teisę į jiems reikšmingą informaciją bei privalo turėti galimybę rūpimais klausimais pasikalbėti su bendraamžiais ir suaugusiais. Labai svarbu suteikti mokiniams saugius pasirinkimus priimti padėsiančią informaciją, nukreipti į tinkamus tokios informacijos šaltinius. Jaunuoliams patinka ieškoti informacijos internete, bendrauti su nepažįstamaisiais ir draugais socialiniuose tinkluose ar pažinčių portaluose. LGBT* jaunimui ši erdvė gali būti ypatingai nesaugi, todėl privalote juos apie tai įspėti.

Tai padaryti nėra lengva. Net tose šalyse, kur prieš homofobines patyčias jau seniai efektyviai kovojama, mokiniai teigia, kad jiems su mokytojais aptarti LGBT* temas – itin sudėtinga. Tad pravartu aprūpinti juos šaltiniais, iš kurių jie galėtų gauti išsamią ir patikimą informaciją. Pasidalinkite su jais informacija, į ką jie gali kreiptis dėl patyčių bei pasikalbėti jiems rūpimais klausimais. Jei tokio žmogaus mokykloje nėra – pateikite LGBT* organizacijų kontaktinius duomenis, paaiškinkite, kur mokyns ar mokinė galėtų gauti reikiamą informaciją ir pagalbą. Taip pat svarbu, kad jaunimui skirtų pagalbos telefonų linijų numeriai mokykloje būtų visiems žinomi ir matomi. Dažnai mokiniai nesiryžta paklausti ir net nežino, kad gali sulaukti pagalbos, tad ši informacija turi būti visiems prieinama ir matoma – mokyklos internetiniame tinklapyje ar skelbimų lentoje.

Įvairios žmogaus teises ginančios organizacijos yra išleidusios leidinių, kuriuose jauni LGBT* mokiniai galėtų rasti atsakymus į jiems rūpimus su lytine orientacija, atsiskleidimu ir santykiais susijusius klausimus. Pasirūpinkite, kad panašūs leidiniai mokyklos bibliotekoje būtų prieinami visiems mokiniams.

Penktasis žingsnis: lytinės orientacijos temos įtraukimas į mokomųjų dalykų programas

Daugiau kaip 60 % homoseksualių ir biseksualių mokinių sako, kad, jų mokytojų, homofobinių patyčių problemą mokyklose padėtų išspręsti dažnesnis kalbėjimas su LGBT* susijusiomis temomis įvairių užsiėmimų metu. Didžiojoje Britanijoje atliktų tyrimų duomenimis, LGBT* jaunuoliai, kurie mokykloje mokėsi apie lytinę orientaciją, net 13 % rečiau patyrė homofobines patyčias¹⁹. Pasirūpinkite, kad šios temos būtų įtrauktos į mokykloje dėstomų dalykų programas, būtų mokomos objektyviai ir pozityviai informuojant apie homoseksualius, biseksualius ir translyčius asmenis. Tai – vienas efektyviausių būdų mokyti tiek LGBT*, tiek heteroseksualius mokinius, apie pagarbą ir įvairovę.

Šeštasis žingsnis: mokymai mokytojams bei kitiems mokyklos specialistams

Pabrėžkite poreikį kelti mokytojų kompetenciją. Daugelis mokytojų Lietuvoje nepastebi homofobinių patyčių problemos ir nežino, kaip turėtų reaguoti šių patyčių atveju. Todėl mokyklos personalui būtini mokymai, kurie padėtų atpažinti šio tipo patyčias, suprasti, kaip tinkamai į jas reaguoti bei kaip palaikyti LGBT* jaunuolius.

Situacija dėl homofobijos nepasikeis tol, kol nepasikeis mokytojų požiūris bei švietimas šia tema.

20 metų homoseksualus vaikas

¹⁹ The school report. The experiences of gay young people in Britain's schools in 2012. Stonewall, 2012. <http://www.stonewall.org.uk/documents/school_report_2012%282%29.pdf>

KUR KREIPTIS PAGALBOS

Asociacija LGL – vienintelė išimtinai LGBT* bendruomenės interesus atstovaujanti nevyriausybė organizacija Lietuvoje. Asociacijos LGL misija – panaikinti homofobiją, visų rūšių diskriminaciją dėl lytinės orientacijos ir lytinės tapatybės. LGL atstovauja LGBT* bendruomenę, siekia žmogaus teisių ir laisvių bei lygių galimybių plėtojimo Lietuvoje, taip pat užsiima edukacine veikla – rengia susitikimus, seminarus bei mokymus įvairiomis su LGBT* susijusiomis temomis.

Daugiau informacijos: www.lgl.lt

Tolerantiško Jaunimo Asociacija (TJA) – jaunimo organizacija, ginanti žmogaus teises Lietuvoje. Ypatingas dėmesys skiriamas tolerantiškos visuomenės ugdymui per formalųjį ir neformalųjį švietimą. TJA organizuoja seminarus ir stovyklas jaunimui bei teikia psichologinę pagalbą LGBT* asmenims.

Daugiau informacijos: www.tja.lt

„Vaikų linija“ – psichologinė tarnyba, teikianti nemokamas ir anonimiškas konsultacijas telefonu bei internetu vaikams ir paaugliams. Paskambinę arba parašę elektroninę žinutę, vaikai gali pasikalbėti apie jiems rūpimus klausimus bei problemas, su kuriomis susiduria namie ir mokykloje.

Pagalbos telefonas: 1 16 1 1 1

Interneto svetainė: www.vaikulinija.lt

Pagalba teikiama kasdien nuo 11 iki 21 val.

„Jaunimo linija“ – visą parą veikiantis pagalbos telefonas jaunimui. Jauni žmonės gali telefonu arba internetu susisiekti su pagalbą teikiančiais savanoriais, kurie išklauskys, palaikys ir atsakys į rūpimus klausimus. „Jaunimo linijos“ savanoriai mokymų metu yra supažindinami su LGBT* asmenų patiriama diskriminacija, patyčiomis dėl lytinės orientacijos bei dalyvauja mokymuose, kaip konsultuoti homoseksualios ir biseksualios orientacijos jaunuolius.

Pagalbos telefonas: 8 800 28888

Interneto svetainė: www.jaunimolinija.lt

Pagalba teikiama kasdien visą parą.

Internetiniai šaltiniai apie homofobines patyčias

„Stonewall“ – tai didžiausia Didžiojoje Britanijoje ir viena didžiausių Europoje organizacijų, kovojančių už LGBT* asmenų lygybę. Vienas pagrindinių organizacijos prioritetų – lygybės užtikrinimas mokyklose ir kova su homofobinėmis patyčiomis bei homofobine kalba. Organizacijos internetinėje svetainėje galima rasti įvairių leidinių mokytojams, tėvams bei jauniems žmonėms homofobijos ir diskriminacijos mokyklose bei homofobinių patyčių temomis.

www.stonewall.org.uk

„BeLonG To“ – tai nacionalinė Airijos LGBT* jaunimo organizacija, bendradarbiaujanti su šalies Švietimo ministerija. Tai – organizacija, siekianti užtikrinti visiems jauniems LGBT* asmenims saugią aplinką augti ir tobulėti bei tapti lygiaverčiais visuomenės piliečiais. *BeLonG To* yra išleidusi įvairių leidinių mokyklos personalui bei mokiniams, tarp jų ir leidinių apie kovą prieš homofobiją švietimo srityje.

www.belongto.org

The Global Alliance for LGBT Education – tai tarptautinė nevyriausybinė organizacija, kovojanti už LGBT* jaunimo teises švietimo srityje. Bendradarbiaudama su UNESCO, ji skatina ir remia LGBT* temų įtraukimą į bendrą mokymo programą bei bendros kovos prieš homofobines patyčias strategijos sukūrimą ir įgyvendinimą.

www.lgbt-education.info

The Gay, Lesbian & Straight Education Network (GLSEN) – tai JAV veikianti nevyriausybinė organizacija, siekianti užkirsti kelią diskriminacijai bei patyčioms dėl lytinės orientacijos ir lytinės tapatybės mokyklose. Organizacija vykdo informacines kampanijas bei rengia mokymus švietimo srityje dirbantiems asmenims. GLSEN interneto tinklapyje galima rasti įvairios mokomosios medžiagos, kaip reaguoti į homofobinių patyčių problemą mokyklose.

www.glsen.org

ŠALTINIAI

1. Education Guide. Supporting lesbian, gay and bisexual young people. Stonewall. <http://www.stonewall.org.uk/documents/supporting_text_lo.pdf>
2. EU LGBT survey data explorer (online). FRA, 2013. <<http://fra.europa.eu/en/lgbt-survey-results>>
3. Eurobarometer 393: Discrimination in the EU in 2012. Report. 2012. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf>
4. Good Policy and Practice in HIV and Health Education – Booklet 8: Education Sector Responses to Homophobic Bullying. UNESCO, 2012. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002164/216493e.pdf>>
5. Homophobic bullying. Safe to learn: embedding anti-bullying work in schools. Nottingham: Department for Children, Schools and Families, 2007. <<http://www.each.education.wordpress/wp-content/uploads/2012/02/Safe-to-Learn-Homophobic-Bullying.pdf>>
6. Young people's health in context: Health behavior in school aged children (HBSC) study: international report from 2001/2002 survey. World Health Organization, 2003. <http://www.who.int/immunization/hpv/target/young_peoples_health_in_context_who_2011_2012.pdf>
7. Jestem gejem. Jestem lesbijką. Komu mogę o tym powiedzieć – materiały szkoleniowe dla nauczycieli i pedagogów szkolnych. Kampania Przeciw Homofobii, 2005. <http://www.kph.org.pl/publikacje/jestem_gejem_jestem_lesbijka.pdf>
8. Lekcja Równości. Materiały dla nauczycieli i nauczycielek. Jak rozmawiać o orientacji seksualnej w szkole i wspierać młodzież. Kampania Przeciw Homofobii, 2013

9. Lesbian, Gay and Bisexual Students in Post-primary Schools: Guidance for Principals and School Leaders. GLEN, 2009. <<http://www.glen.ie/attachments/50cd0af5-8378-412b-b933-b41ba5d41301.pdf>>
10. Lietuvos psichologų sąjungos nuomonė dėl Lietuvos gėjų lygos socialinės reklamos poveikio nepilnamečiams. LPS, 2014. <<http://www.psichologusajunga.lt/index.php?p=407&lng=lt>>
11. More than a Phase: A Resource Guide for the Inclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Learners. 'How to guide' for formal education settings. Pobal. 2006.
12. More than a Phase: A Resource Guide for the Inclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Learners. Understanding the Issues. Pobal, 2006.
13. Schoolmates, Znęcanie się w szkołach. Przewodnik dla młodzieży jak przeciwdziałać znęcaniu. Kampania Przeciw Homofobii, 2008. <http://www.kph.org.pl/publikacje/schoolmates_dla_nauczycieli.pdf>
14. Tackling homophobic bullying. NASUWT, 2004. <http://www.nasuwat.org.uk/groups/public/@equalityandtraining/documents/nas_download/nasuwat_009350~1.pdf>
15. The 2011 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools. GLSEN, 2011. <<http://www.glsen.org/sites/default/files/2011%20National%20School%20Climate%20Survey%20Full%20Report.pdf>>
16. The school report. The experiences of gay young people in Britain's schools in 2012. Stonewall, 2012. <http://www.stonewall.org.uk/documents/school_report_2012%282%29.pdf>
17. The Teachers' Report. Homophobic bullying in Britain's schools. Stonewall. 2009. <http://www.stonewall.org.uk/documents/the_teachers_report_1.pdf>
18. Warwick, I., Douglas, N. Safe for all. A best practice guide to prevent homophobic bullying in secondary schools. Citizenship 21, 2001. <http://www.stonewall.org.uk/documents/Safe_For_All_PDF_Format.pdf>

19. Writing themselves in 3. The third national study on the sexual health and well-being of same sex attracted and gender questioning young people. Australian Research Centre in Sex, Health and Society (ARCSHS), 2010. <http://www.glhv.org.au/files/wti3_web_sml.pdf>

NEMATOMOS PATYČIOS:

tyrimo Lietuvos
mokyklose rezultatai ir
rekomendacijos

Mokykla privalo visiems jauniems žmonėms suteikti saugią ir palankią aplinką mokytis. Vis dėlto, patyčios išlieka opia problema – jos mokykloje gali paveikti kone kiekvieną mokinį. Tačiau labiausiai pažeidžiami yra tie mokiniai, kurie išsiskiria iš bendraamžių, o ypač tie, kurie priklauso visuomenėje itin stigmatizuojamoms grupėms – lesbietės, gėjai, biseksualūs ir translyčiai (LGBT*) jauni žmonės.

Lietuvoje patyčios dėl lytinės orientacijos – dar menkai pažinta problema. Šis leidinys – tai pirmas toks žingsnis siekiant prisidėti prie homofobinių patyčių problemos sprendimo. Jo tikslas – atskleisti homofobinių patyčių esmę, jų paplitimo mastą šalies mokyklose bei suteikti mokytojams ir kitiems su jaunimu dirbantiems specialistams žinių bei įgūdžių, padėsiančių kovoti prieš smurtą mokymosi aplinkoje.

Leidinio autorė:

Kamila Gasinska

Viršelio autorė:

Mayina Mukhammadjanova

Už indėlį rengiant šį leidinį LGL dėkoja:

Eglei Kuktoraitei, Sigitai Rukšėnaitei.

Spausdino:

UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

ISBN 978-609-420-420-3

9 786094 204203